

HELSINGIN YLIOPISTO
HELSINGFORS UNIVERSITET
UNIVERSITY OF HELSINKI

Suomesta yritysvastuun edelläkävijä?

Diskurssiverkostoanalyysi suomalaisesta yritysvastuukeskustelusta

Katariina Rosanna Holma

Helsingin yliopisto

Valtiotieteellinen tiedekunta

Yleinen valtio-oppi: hallinnon ja organisaatioiden tutkimus

Pro gradu -tutkielma

Huhtikuu 2021

Tiedekunta/Osasto – Fakultet/Sektion – Faculty Valtiotieteellinen tiedekunta		Laitos – Institution – Department Politiikan ja talouden tutkimuksen laitos	
Tekijä – Författare – Author Katariina Holma			
Työn nimi – Arbetets titel – Title Suomesta yritys vastuun edelläkävijä? Diskurssiverkostoanalyysi suomalaisesta yritys vastuukeskustelusta			
Oppiaine – Läroämne – Subject Yleinen valtio-oppi, hallinnon ja organisaatioiden tutkimuksen linja			
Työn laji – Arbetets art – Level Pro gradu -tutkielma		Aika – Datum – Month and year Huhtikuu 2021	Sivumäärä – Sidoantal – Number of pages 60
Tiivistelmä – Referat – Abstract			
<p>Tämän pro gradu -tutkielman aiheena on kansallisesta yritys vastuulainsäädännöstä käytävä keskustelu Suomessa. Tutkielman tarkoituksena on nostaa esiin sidosryhmien tekemiä argumentteja, sekä analysoida niiden merkitystä koalitioiden muodostumisessa. Yritys vastuusta on esitetty useita eri teoretisointeja, mutta sen empiirinen tutkimus on jäänyt vähäiseksi. Suomessa käynnistetty prosessi yritys vastuulain säätämiseksi tarjoaa ainutlaatuisen mahdollisuuden tutkia organisaatioiden esittämiä näkemyksiä vastuullisuudesta ja auttaa selventämään organisaatioiden asemoitumista poliittisessa päätöksentekoprosessissa.</p> <p>Aineistona tutkielmassa käytettiin työ- ja elinkeinoministeriön tilaaman oikeudellisen selvityksen avoimella kommenttikierroksella organisaatioiden antamia lausuntoja. Oikeudellinen selvitys yritys vastuulaista valmistui Ernst & Youngin tekemänä 30.6.2020. Lausuntokierros oli avoinna 30.9.2020 asti ja aineistona käytettyjä lausuntoja kertyi 41 kappaletta 46 toimijan tekemänä. Tutkimusmetodinä käytettiin diskurssiverkostoanalyysia, joka yhdistää laadullista ja määrällistä tutkimusta. Teoreettisena viitekehysnä hyödynnettiin Advocacy Coalition Frameworkia (ACF), joka näkee toimijoiden muodostavan advokaatiokoalitiota yhdessä jakamiensa uskomusten perusteella. ACF:n mukaan organisaatioilla on hierarkkinen uskomusjärjestelmä, jonka mukaisesti ne muodostavat mielipiteitään. Erityisesti tässä tutkielmassa keskityttiin toisen tason uskomuksiin, eli policy-ydinuskomuksiin, jotka määrittävät toimijoiden mielipiteitä tietyistä poliittisesta kysymyksestä tai toimenpiteestä, tässä tapauksessa kansallisesta yritys vastuulainsäädännöstä.</p> <p>Aineisto luettiin ja siitä etsittiin toimijoiden käyttämiä argumentteja, jotka heijastelevat niiden policy-ydinuskomuksia. Lisäksi aineiston käsittelyssä käytettiin Discourse Network Analyzer -ohjelmistoa, jonka avulla toimijoiden uskomuksista koodattiin konsepteja diskurssiverkoston visualisointia varten. Konsepteista muodostettiin Gephi-ohjelmiston avulla koalitiota visualisoiva verkostograafi, jonka avulla toimijoiden asemoituminen koalitioihin voitiin havainnollistaa.</p> <p>Tulokset osoittavat, että yritys vastuulainsäädännön ympärille on muodostunut kaksi koalitiota: puolustava ja vastustava koalitio. Koalitiot muodostuvat toimijoiden yhdessä jakamiensa mielipiteiden perusteella, eikä esimerkiksi toimijan toimialalla ole merkitystä sen asemoitumisessa tiettyyn koalitioon. Puolustavan koalition näkemyksen mukaan kansallinen yritys vastuulainsäädäntö tulisi säätää, sillä se edistäisi ihmisoikeuksien toteutumista ja tarjoaisi Suomelle mahdollisuuden toimia yritys vastuun edelläkävijä- ja mallimaana. Vastustavan koalition mukaan kansallisen lainsäädännön valmistelua ei tulisi jatkaa, sillä se olisi tehoton, hallinnollisesti raskas ja kansainvälisten yritysten kilpailukykyä heikentävä. Vastustava koalitio kannattaa vähintään EU-tasoisesta yritys vastuulainsäädäntöä tai yritysten itsesäätelymekanismien hyödyntämistä velvoittavan lainsäädännön sijasta.</p> <p>Tutkielman tulokset ovat linjassa aiempien Advocacy Coalition Framework -tutkimusten kanssa. Koalitiot muodostuvat sektori- ja toimialarajoista riippumatta policy-ydinuskomustensa perusteella. Koalitioita jakaa erityisesti niiden näkemys lainsäädännön toivotusta sääntelytasosta ja sen vaikutuksista yritysten kilpailukykyyn. Jatkotutkimusaiheita ovat esimerkiksi yritys vastuukeskustelussa tapahtuva toimijoiden keskinäinen koordinaatio tai laajempi vertailu erilaisten lainsäädäntöprosessien yleisimpien argumenttien ja uskomusten välisistä eroista ja yhtäläisyyksistä.</p>			
Avainsanat – Nyckelord – Keywords			
Advocacy Coalition Framework, diskurssiverkostoanalyysi, yhteiskuntavastuu, yritys vastuun			

SISÄLLYSLUETTELO

1 Johdanto	1
1.1 Tutkimuskysymysten esittely	4
1.2 Tutkimuksen merkitys ja ajankohtaisuus	5
2 Kirjallisuuskatsaus	8
2.1 Yritysvastuun historia.....	8
2.2 Yritysvastuun käsitteitä	14
2.3 Yritysvastuun teorioita	15
3 Teoreettinen viitekehys	20
3.1 Advocacy Coalition Frameworkin perusoletukset	20
3.2 Uskomukset ja mielipiteet koalitioita yhdistävänä tekijänä	22
3.3 Diskurssikoalitiot ja toimijuus policy-alajärjestelmissä.....	24
4 Aineisto ja menetelmät.....	26
4.1 Aineisto	26
4.2 Menetelmät	29
5 Tulokset: puolustava koalitio suurempi, vastustava vaikutusvaltaisempi	34
5.1 Puolustava koalitio: Suomesta yritys vastuun edelläkävijämaa	37
5.2 Vastustava koalitio: globaalit ongelmat vaativat globaalit ratkaisut.....	42
5.3 Väliinpuotoajat: ei selkeää mielipidettä	50
6 Analyysi: Koalitioita erottavat tekijät	53
6.1 Koalitioiden policy-ydinuskomusten ja vaikutusvallan vertailu	54
7 Keskustelu ja johtopäätökset.....	57
Lähteet.....	61
Liite 1	66

1 JOHDANTO

Mitä on vastuu? Sanakirjamääritelmän mukaan vastuu on velvollisuutta vastata jostakin asiasta, henkilöstä, toiminnasta tai teosta (Kielitoimiston sanakirja, 2020). Mutta mistä tiedämme, kenellä on vastuu?

Kysymys on vaikea ja jotta siihen voidaan vastata, tulee vastuu määritellä laajemmin kuin sanakirjassa. Onko tehtaalla vastuu huolehtia työntekijöiden asianmukaisista työoloista? Onko tehtaalta tuotteita tilaavalla yrityksellä vastuu selvittää, huolehtiiko tehdas työntekijöidensä oloista? Entä onko kuluttajan vastuu selvittää, onko lopullista tuotettava tarjoava yritys tietoinen tehtaan työolosuhteista? Kenen niskaan lopullinen vastuu tuotteen tuotanto-olosuhteista kaatuu?

Kuluttajalle tehtävä on lähes mahdoton. Etenkin viime vuosina on herännyt paljon uutta keskustelua tuotannon eettisyydestä ja kestävästä ratkaisusta niin ihmisoikeus- kuin ympäristönäkökulmastakin. Kuluttajat vaativat läpinäkyvämpää tuotantoa ja vastuullisuus on selkeä nouseva trendi yhteiskunnassa. Koska kuluttajat selkeästi haluavat tehdä vastuullisempia kulutusratkaisuja, yritysten tulisi edesauttaa tätä toimintaa lisäämällä avoimuutta viestinnässään ja keskittymällä tuotantoketjunsä vastuullisuusvalvontaan.

Kasvat paineet vastuullisuuteen ovat nostaneet esiin uudenlaisia ongelmia globalisointuneessa maailmassa. Yritykset ja järjestöt ovat tehneet omia vapaaehtoisia toimenpiteitä ja järjestelmiä edistääkseen vastuullisuutta tuotannossaan, mutta ihmisoikeus- ja ympäristöongelmat eivät suinkaan ole loppuneet. Erityisesti 2000-luvulla onkin huomattu, että yritykset eivät halvan tuotannon eduista johtuen todennäköisesti ole itse valmiita tekemään tarvittavia toimenpiteitä vastuullisuuden kasvattamiseksi riittävälle tasolle. Keskusteluun onkin noussut seuraava kysymys: tulisiko yritysten vastuullisuus jättää vapaaehtoisuuden varaan, vai pitäisikö siitä sittenkin säätää lailla?

Euroopan komissio on laatinut tammikuussa 2020 tutkimuksen asianmukaisen huolellisuuden mahdollisesta implementoinnista Euroopan unionin (EU) sääntelyyn. Tutkimuksen lopuksi esitetään neljä vaihtoehtoa EU-sääntelyn kannalta:

1. Ei sääntelyä
2. Uudet vapaaehtoiset ohjeistukset
3. Uudet raportointivelvoitteet asianmukaisesta huolellisuudesta
4. Säättäminen asianmukaisesta huolellisuudesta lailla

Komission raportissa tehdyn vaikutusarvioinnin perusteella on arvioitu, että sääntelemättä jättäminen johtaisi erityisesti negatiivisiin ympäristövaikutuksiin ja mahdollinen sääntely jäisi täysin kansallisvaltioiden oman toiminnan varaan. Vapaaehtoiset ohjeistukset puolestaan voisivat johtaa tilanteeseen, jossa toimien positiiviset vaikutukset jäävät tehottomiksi valvonta- ja toimeenpanomekanismien puutteen takia. Tämän lisäksi vapaaehtoiisiin toimenpiteisiin liittyy kohonnut riski niin sanotulle viherpesulle, jossa yritykset markkinoivat ja esittävät toimintansa vastuullisena, vaikka tosiasiallisesti toiminnassa olisi paljonkin kehitettävää. Raportointivelvoitteella katsotaan olevan positiivisia vaikutuksia erityisesti toiminnan läpinäkyvyyden kannalta, mutta suhteutettuna kustannuksiin pelkkä raportointivelvoite ei toisi tarpeeksi lisäarvoa asianmukaisen huolellisuuden valvonnassa, sillä suurin pääpaino valvonnasta ja vastuukysymyksiin perehtymisestä olisi edelleen yrityksillä itsellään. (Euroopan komissio 2020, 556.)

Komission tutkimuksessa todetaan, että vaikka lailla säättäminen yritysten asianmukaisesta huolellisuudesta on vaihtoehtoista kaikista kallein, sillä on myös muita vaihtoehtoja todennäköisemmin positiivisia seurauksia (Euroopan komissio 2020, 557–558). Selvityksen perusteella on todennäköistä, että EU aloittaa asianmukaisen huolellisuuden sääntelyn valmistelun. Prosessi on kuitenkin pitkä, eikä ole varmaa tietoa kauan se kestää tai valmistuuko sääntely koskaan.

Suomi on ottanut lainsäädännön valmistelussa ennakoivan linjan ja hallitusohjelmaan on merkitty tavoitteeksi edistää yritysvastuulainsäädännön säätämistä Suomessa (Osallistava ja osaava Suomi 2019). Tämän vuoksi lainsäädännöstä on tehty oikeudellinen selvitys, jonka tarkoituksena on tutkia, voitaisiinko kansallinen yritysvastuulaki säätää Suomessa.

Tässä tutkielmassa perehdytään yritysvastuukeskusteluun Suomessa ja erityisesti sidosryhmien muodostamiin advokaatiokoalitiioihin yritysvastuuseen liittyvässä poliittisessa päätöksenteossa. Yritysvastuuta on teoretisoitu usein eri tavoin, liittyen erityisesti sen tuomaan arvoon yrityksille tai yhteiskunnille. Vastuun voidaan nähdä tuottavan ainoastaan instrumentaalista arvoa yrityksille esimerkiksi myynninedistämistarkoituksessa,

mutta myös yhteiskunnan toimijoita yhtenäistävänä ja tasa-arvoistavana tekijänä kun toimijat tekevät yhteistyötä vastuullisuuden saavuttamiseksi. Erilaisia teoretisoiteja yritysvastuusta edustavat myös poliittiset ja eettiset teoriat, jotka painottavat vastuun mukanaan tuomaa valtaa ja toisaalta taas moraalista velvoitetta käyttää tätä valtaa oikein.

Vaikka teorioita on kertynyt jo huomattava määrä erilaisista näkökulmista, on niitä kuitenkin empiirisesti tutkittu vain vähän. Tällä hetkellä Suomessa käynnissä oleva yritysvastuulain oikeudellinen selvitys antaa ainutlaatuisen mahdollisuuden pureutua yritysvastuukeskustelun ytimeen Suomen kontekstissa ja tutkia yritysvastuun käsitettä myös empiirisesti perustuen sidosryhmien omiin näkemyksiin aihealueesta. Tutkielmassa hyödynnetään Advocacy Coalition Framework- viitekehystä (ACF), joka näkee organisaatioiden jakautuvan advokaatiokoalitioihin perustuen niiden yhteisiin uskomuksiin. Koalitioiden tarkoituksena on vaikuttaa poliittiseen päätöksentekoon, joten ACF tuo aikaisempaan yritysvastuututkimukseen uuden poliittisen prosessin näkökulman.

ACF:n avulla pystytään selvittämään, millaisia uskomuksia toimijoilla on yritysvastuusta ja millä tavalla nämä myös jakavat yhteisiä uskomuksiaan. Näiden uskomusten pohjalta toimijat muodostavat koalitioita, joiden tarkoituksena on vaikuttaa poliittiseen päätöksentekoon ja tässä tapauksessa yritysvastuulainsäädäntöön Suomessa. ACF auttaa tutkimaan, millaisia koalitioita yritysvastuulainsäädännön ympärille muodostuu ja millaisia uskomuksia siihen liitetään organisaatioiden toimesta.

Uskomusten ja koalitioiden tutkiminen on tärkeää, sillä niillä on vaikutusvaltaa poliittiseen päätöksentekoprosessiin. Tämän tutkielman tapauksessa uskomuksilla ja niistä syntyvillä koalitioilla on roolinsa yritysvastuulainsäädännön kehityksessä Suomen kontekstissa ja sen vuoksi on tärkeää tutkia, mikä yritysten ja muiden organisaatioiden rooli koalitorakenteessa ja millaisia uskomuksia ne edustavat.

Ensimmäisessä luvussa tuodaan esiin yritysvastuun ja tämän tutkielman merkitys ja tutkielman aihe tutkimuskysymyksineen eritellään tarkemmin. Toisessa luvussa lukijalle esitellään yritysvastuun historiaa, käsitteitä ja yritysvastuusta tehtyjä teoretisoiteja. Kolmannessa luvussa lukijalle esitellään tarkemmin tutkielmassa käytettävän teoreettisen viitekehyksen, Advocacy Coalition Frameworkin, periaatteita ja toimintaa.

Neljännessä luvussa tutustutaan tarkemmin tutkielman aineistoon eli sidosryhmien jättämiin lausuntoihin kansallisesta yritysvastuulainsäädännöstä ja esitellään aineiston käsittelyssä käytetyn tutkimusmenetelmän, diskurssiverkostoanalyysin toimintaa.

Viidennessä luvussa esitetään aineistosta saadut tulokset koalitioiden muodostumisesta lainsäädäntöä puolustavaan ja vastustavaan koalitioon. Kuudennessa luvussa tuloksia analysoidaan ja pohditaan aikaisemmin esitellyn kirjallisuuden ja Advocacy Coalition Frameworkin pohjalta, sekä mietitään koalitioiden keskinäisiä suhteita ja merkitystä yhteiskunnallisessa keskustelussa ja poliittisessa päätöksentekoprosessissa. Viimeisessä, eli seitsemännessä luvussa, esitellään johtopäätökset, joihin tämän tutkielman aikana on tultu ja ehdotetaan tutkimusaiheita jatkotutkimuksia varten.

1.1 Tutkimuskysymysten esittely

Tässä tutkielmassa pyritään selvittämään, millaista keskustelua Suomessa käydään yritys vastuusta ja siihen liittyvästä lainsäädännöstä, sekä millaisia koalitioita lainsäädäntökeskustelun ympärille muodostuu.

Koalitiot ovat organisaatioiden muodostamia ryhmiä, jotka syntyvät yhteisestä halusta ja tavoitteesta vaikuttaa johonkin hallinnolliseen tai poliittiseen agendaan. Koalitioiden vaikutus poliittisessa kanssakäymisessä on merkittävä, sillä ne lisäävät yksittäisten toimijoiden vaikutusvaltaa. Yhteistyö ja eräänlaisen yhteisen rintaman muodostus luo toimijoille mahdollisuuksia edistää omaa agendaansa ja antaa paremmat valmiudet vaikuttaa lopputulokseen toivotulla tavalla. Suomen mittakaavassa poliittinen päätöksenteko on usein hyvin konsensushakuista ja sidosryhmiä kuullaan avoimesti. Tämä lisää koalitioiden merkitystä poliittisessa päätöksenteossa, sillä mitä vahvempi koalitio on, sitä todennäköisemmin se tulee kuulluksi lopullisessa päätöksenteossa.

Koalitioiden synnylle on olemassa lukuisia erilaisia teorioita, jotka pyrkivät selittämään millä perusteella organisaatiot muodostavat yhteenliittymiä. Tässä tutkielmassa selittävänä teorianä käytetään Advocacy Coalition Frameworkia (ACF), joka argumentoi koalitioiden syntyvän organisaatioiden yhdessä jakamista uskomuksista tai mielipiteistä (Jenkins-Smith, Nohrstedt, Weible & Ingold 2017). Toisin sanoen, koalitioiden muodostukseen eivät vaikuta esimerkiksi organisaatioiden väliset valtasuhteet tai sijoittautuminen yhteiskunnan eri toimialueille (valtionhallinto, yksityinen sektori, kansalaisjärjestöt).

Koska koalitioiden merkitys politiikassa ja poliittisessa päätöksenteossa on merkittävä, tämä tutkielma pyrkii selvittämään:

Syntykö lakiselvityksen ympärille koalitioita?

Koska ACF:n mukaan koalitiot syntyvät yhteisistä jaetuista mielipiteistä ja uskomuksista, tämä tutkielma esittää myös seuraavia kysymyksiä:

Millaisia toimijoita jaetut uskomukset yhdistävät?

Millaisten mielipiteiden pohjalta koalitiot ovat muodostuneet?

Millaisilla argumenteilla organisaatiot perustelevat mielipiteitään?

Yritysvastuulakikeskustelu on Suomessa uusi ja mielenkiintoinen aihe, josta ei ole vastaavalla tavalla aikaisemmin käyty pohdintaa. Tämän vuoksi tässä tutkielmassa pyritään myös pohtimaan kokevatko yritykset tarvetta lainsäädännölle ja millaisia edellytyksiä tai rajoitteita ne mahdollisesti haluaisivat lainsäädännölle asettaa.

1.2 Tutkimuksen merkitys ja ajankohtaisuus

Yritysten rooli yhteiskunnassa on merkittävä. Ne luovat työpaikkoja ja palveluita, joiden avulla yhteiskunnan tärkeitä toimintoja ylläpidetään ja kehitetään. Yritykset edesauttavat myös innovatiivisten ratkaisujen kehitystä, millä voidaan muun muassa torjua ilmastonmuutosta tai löytää vastauksia muihin globaaleihin ongelmiin.

Globalisaation myötä monet vastuuongelmista ovat siirtyneet halpoihin tuotantomaihin, pois länsimaisten demokratioiden nykyisten vastuulakien piiristä. Kansalliset lainsäädännöt eivät ulotu koskemaan tuotantomaita ja kansainvälistä sääntelyä on vähän, eikä se ole laillisesti velvoittavaa.

Yritysvastuukeskustelu käy Suomessa kuumana. Vaatimus vastuullisempaan yritystoimintaan tulee voimakkaasti kuluttajilta sekä sijoittajilta ja yksi esimerkki tällaisesta vaatimuksesta on Ykkösketjuun-kampanja. Kampanjassa on mukana yli 100 suomalaista

yritystä, kansalaisjärjestöä ja ammattiliittoa ja sitä koordinoi yritysvastuujärjestö Finnwatch ry. Lisäksi kampanjan tekemän vetoomuksen on allekirjoittanut 10 483 henkilöä. Kampanjan tarkoituksena on saada Suomeen yritysvastuulaki, joka velvoittaisi suomalaisia yrityksiä huolehtimaan ihmisoikeuksien toteutumisesta toiminnassaan myös Suomen rajojen ulkopuolella. Allekirjoitettu vetoamus luovutettiin hallitustunnustelija Antti Rinneelle 6.5.2019. (Suomi yritysvastuun ykkösketjuun, 2019.)

Yritysvastuulain selvitystyön tekeminen käynnistyi 3.10.2019. Selvitystyön yhteydessä järjestettiin yrityksille ja muille organisaatioille mahdollisuus kommentoida selvityksen sisältöä avoimella kommenttikierroksella syksyllä 2020. On esitetty, että yritysten pitäisi olla itse mukana yritysvastuukeskustelussa ja auttaa muokkaamaan lainsäädäntöä ja normeja itselleen sopiviksi (Werther & Chandler, 2011, 14–17). Tällä tavoin voitaisiin välttää yrityksille epäedullista lainsäädäntöä, joka esimerkiksi työllistää kaikkia osapuolia liiaksi tai ei ratkaise itse ongelmaa, jota varten lainsäädäntö on kehitetty. Yritykset ovat itse usein parhaiten selvillä oman toimintansa vastuukysymyksistä ja voivat näin ollen auttaa tehokkaiden ja kattavien lakien suunnittelussa.

Yritysvastuukeskustelun seuraaminen on tärkeää, sillä se voi paljastaa piileviä asenteita suomalaisesta yrityskentästä kansalaisjärjestöjen, ammattiliittojen ja yritysten itsensä näkökulmasta. Tuomalla sidosryhmien antamat lausunnot päivänvaloon, voimme tarkastella niiden asenteita yritysvastuuta ja erityisesti huolellisuusvelvoitetta kohtaan, sekä mahdollisesti pohtia syitä näiden kommenttien taustalla. On myös kiinnostavaa selvittää, millä tavalla yritykset itse näkevät vastuullisuuden tarpeen omassa toiminnassaan ja asettuvatko ne samaan linjaan muiden sidosryhmien kanssa.

Muun muassa globalisaatio, varallisuuden jakautuminen ja ympäristöongelmat luovat uusia haasteita vastuullisen yritystoiminnan ja talouden toteuttamiselle. On yhteiskunnallisesti tärkeää ylläpitää keskustelua yritysten vastuusta yhteiskunnassa. Vastuu on sosiaalisesti määrittyvä termi, joka muuttaa muotoaan vallitsevien normien ja arvojen mukaan, joten ylläpitämällä ja kehittämällä keskustelua vastuusta, sen sisältöön ja laajuuteen voidaan todella vaikuttaa.

Suomessa yritysvastuu on perinteisesti hoidettu työ-, työsuojelu- ja ympäristölainsäädännön avulla. Vastuukysymykset ovat liittyneet lähinnä työntekijän ja ympäristön suojeleluun, eivät itse yritystoiminnan ja tuotannon eettisyyteen. Lisäksi kansalliset lainsäädännöt työntekijöiden oikeuksista ja ympäristövastuusta rajoittuvat ainoastaan Suomen

sisällä tapahtuviin rikkomuksiin. Tämä näkemys on kuitenkin nyky-yhteiskunnassa vanhentunut, sillä globalisoituneessa taloudessa valtiot eivät voi enää kansallisilla työsuojelulainsäädännöllä taata yritysten toiminnan vastuullisuutta. Tämän vuoksi yritysvastuulaki olisi merkittävä uudistus Suomessa, sillä se edellyttäisi yrityksiä selvittämään oman toimintansa aiheuttamia ongelmia ja keksimään niihin konkreettisia ratkaisuja. Vastavanlainen laki ei ole maailmassa ainoa laatuaan, mutta Suomessa se olisi merkittävä edistysaskel kohti vastuullisempaa liiketoimintaa.

Tämä tutkielma pyrkii ACF:n avulla selvittämään, millaisia mielipiteitä organisaatioilla on kansallisesta yritysvastuulainsäädännöstä ja millä tavalla nämä jaetut mielipiteet yhdistävät toimijoita koalitioiksi. Koalitioilla on pyrkimyksenä vaikuttaa poliittiseen päätöksentekoprosessiin ja tällä hetkellä Suomessa käynnissä oleva yritysvastuulain selvitystyö antaa erinomaisen mahdollisuuden tarkastella yritysvastuuta poliittisen prosessin näkökulmasta.

2 KIRJALLISUUSKATSAUS

2.1 Yritysvastuun historia

Yritysvastuu ei ole uusi ilmiö maailmassa. Yritysvastuun käsite on pitkään ollut abstrakti ja sen laajuus, merkitys ja toteutustapa ovat vaihdelleet merkittävästi ajasta ja paikasta riippuen. Nykyaikaisessa yritysvastuukeskustelussa voidaan havaita tarvetta selkeyttää ja täsmentää yritysten vastuun rajoja. Erityisesti trendinä on viime vuosikymmeninä ollut yritysvastuun tuominen laillisesti sitovan sääntelyn piiriin, mikä on edellyttänyt yritysten vastuun rajojen tarkempaa määrittelyä. Tässä luvussa käydään tarkemmin läpi yritysvastuun historiaa ja sen kehitystä.

Ennen yritysten ainoan tarkoituksen nähtiin olevan voiton tuottaminen osakkeenomistajille (Friedman 1970). Friedmanin aikana yritysten katsottiin olevan persoonattomia toimijoita, jotka eivät tämän takia voi kantaa vastuuta tai näin ollen myöskään vältellä sitä. Friedmanin keskeinen argumentti olikin, että yrityksen ainoa yhteiskunnallinen vastuu on luoda voiton maksimoinnin kautta hyvinvointia yhteiskuntaan. On kuitenkin huomionarvoista, että myös Friedman jättää tilaa laajemmalle yritysvastuulle rajatessaan hyväksyttävän liiketoiminnan kansallisvaltioiden lain ja eettisten periaatteiden sisälle (Friedman 1970, 173–174). Yritysten tulee siis aina noudattaa maansa lakeja ja eettisiä periaatteita, jotka ovat hyvinkin muokattavissa ja ajasta ja paikastaan riippuvaisia. Yritysten vastuu ei siis ole muuttumaton tosiasia, joka edellyttää vastuuta ainoastaan osakkeenomistajille, vaan lainsäädännön ja kulttuurin muuttuessa myös yritysten vastuukysymykset ja -rajat muuttuvat vastaamaan paremmin yhteiskunnan asettamia edellytyksiä.

Yritysten yhteiskuntavastuusta alettiin puhumaan kunnolla 1950-luvulta alkaen, kun huomio yritysvastuusta siirtyi yksilöistä suoraan yrityksiin. Ennen tätä yritysvastuu nähtiin yritysten omistajien velvollisuutena sijoittaa osa voitoistaan suoraan takaisin yhteiskuntaan perustamalla esim. kouluja ja klinikoita, eikä yritysten vastuullisuudessa ollut kyse esimerkiksi niiden tuotantomalleista. (Blowfield & Murray 2014, 6.)

Juholinin (2004, 21) mukaan 1960–1990-lukujen väliin jäävä aikakausi oli perustavanlaatuisen yhteiskunnallisen muutoksen aikaa. Erityisesti Suomessa hyvinvointivaltion kehittyessä 1960-luvulla yritysten vastuu yhteiskunnasta alkoi näkymään myös veronmaksujen kautta, eikä vastuu ollut enää sidoksissa yritysten omaan päätökseen esimerkiksi lahjoitusten tekemisestä. Samalla aikakaudella myös kasvava ympäristöliike herätti huomiota ja pakotti yritykset pohtimaan tarkemmin omaa ympäristöpolitiikkaansa ja -järjestelmiään. (Juholin 2004.)

1990-luvun lama synnytti Suomessa uusia johtamismalleja, jotka painottivat yhteistä vastuuta ja yhteisiä arvoja. Tästä alkoi yritys vastuun kolmas kehitysvaihe, joka on edelleen käynnissä tänä päivänä. Globalisaation myötä monikansallisten yritysten valta maailmassa on kasvanut, mutta samalla niiden riippuvuus osakkeenomistajista ja sidosryhmistä on voimistunut. Yritysten julkisuuskuva on nyky-yhteiskunnassa merkittävä osa niiden toimintaa ja oikeuttaakseen oman liiketoimintansa yritysten tulee huomioida oman liiketoimintaympäristönsä sidosryhmien kantoja. (Juholin 2004.)

Myös Takala (2000) on pohtinut yritysten institutionaalista roolia ja sen vaikutusta vastuun jakautumiseen yhteiskunnan ja yritysten välillä. Hänen mukaansa keskeinen kysymys on, voidaanko yritystä arvostella kollektiivisena yksikkönä vai pitäisikö vastuuta ”hajauttaa” yrityksessä toimiville yksilöille. Takala myös argumentoi, että voiton maksimointia laajempi vastuu tulee perustella määrittelemällä, miksi yrityksillä on velvollisuus kokea vastuuta yhteiskunnasta. Yritysten ja yksilöiden välinen suhde onkin ollut yritys vastuukeskustelussa keskeinen kysymys. Yritykset eivät ole luonnollisia henkilöitä, joten niiden velvollisuuksien ja vastuiden määrittely on vaikeammin perusteltavissa. Takala myös viittaa yritysten yhteiskuntavastuun olevan aina itsekkäistä motiiveista lähtöisin, sillä toimimalla yhteiskunnan silmissä oikeudenmukaisesti yritys parantaa mainettaan ja luo itselleen kilpailuedellytyksiä.

Perinteisesti yritys vastuun voidaan jakaa kolmeen kategoriaan: taloudelliseen vastuuseen, sosiaaliseen vastuuseen ja ympäristövastuuseen. Kategoriajaottelu on saanut alkunsa *triple bottom line* -mallista, jota käytetään usein yritysten vastuullisuusraportoinnin viitekehyksenä. Koivuporras (2008, 40–41) on väitöskirjassaan pohtinut jaottelun keskinäisiä rajoja ja suhdetta yhteiskuntavastuuseen. Hänen mukaansa yhteiskuntavastuun kantaminen edellyttää kaikkien osa-alueiden huomioimista yrityksen toiminnassa, vaikkakin yrityksen toimialasta riippuen painotukset voivat olla erilaisia.

Niskala, Pajula & Tarna-Mani (2009, 87) väittävät, että yritysraportointi ja sen julkaiseminen on yrityksille strateginen päätös, jonka tarkoituksena on erityisesti tiedottaa sidosryhmiä yrityksen tekemistä vastuullisuustoimenpiteistä ja -tavoitteista. Raportoinnin katsotaan myös luovan jatkuvuutta keskusteluun sidosryhmien kanssa, luovan avoimuutta ja läpinäkyvyyttä yritysten toimintaan sekä parantavan sidosryhmäluottamusta (Niskala ym. 2009, 88).

Modernilla ajalla yritysraportointi puhuttaessa keskiössä onkin erittäin usein sidosryhmäajattelu. Yritysten katsotaan toimivan moninaisessa yhteiskunnassa, jossa ne vastaavat toimistaan yhteiskunnalle, jota sidosryhmät edustavat. Sidosryhmäajatteluun liitetään usein myös näkökulmia yrityksen tilivelvollisuudesta tai sen toiminnan edellytysten turvaamisesta. Tilivelvollisuuden näkökulmasta yrityksellä katsotaan olevan moraalinen vastuu tiedottaa tekemisistään sen sidosryhmille avoimesti sekä huomioida näiden mielipiteet omassa toiminnassaan. Toiminnan turvaamisen kannalta tarkasteltuna sidosryhmien huomiointi saattaa olla yrityksen oman edun mukaista. (Niskala ym. 2009, 64.)

Yritysvastuu on kuluneiden vuosikymmenien aikana ottanut suuren harppauksen eteenpäin. Iso syy tähän on mitä todennäköisemmin globalisaation mukanaan tuoma kehityksen tarve. Entisaikoina yritykset toimivat hyvin paikallisesti omissa yhteisöissään ja ne hoitivat vastuutaan työllistämällä, tukemalla ja lahjoittamalla. Nykymaailmassa vastaavanlainen toimintamalli ei enää päde suurimpaan osaan yrityksistä ja erityisesti tuotannon hajaannuttua globaalisti, ovat yritykset joutuneet uudenlaisen huomion ja velvoitteiden kohteeksi.

Näihin velvoitteisiin on myös kiinnitetty huomioita ylikansallisella tasolla useiden järjestöjen toimesta. 2010-luvulla Yhdistyneet kansakunnat (YK), Taloudellisen yhteistyön ja kehityksen järjestö (OECD) ja Kansainvälinen työjärjestö (*International Labour Organization*, ILO) ovat päivittäneet omat ohjeistuksensa koskien yritysten vastuullisuutta ja niihin liittyviä toimenpiteitä. Ohjaavat periaatteet eivät ole laillisesti sitovia, mutta niiden on toivottu auttavan yhteisten käytäntöjen ja standardien muodostamista, jotta vastuukysymyksissä voitaisiin saavuttaa konkreettisia tuloksia ja edistää sosiaalisesti kestävä globalisaatiota (Yrityksiä ja ihmisoikeuksia koskevat ohjaavat periaatteet 2011, 3).

YK:n ohjaavat periaatteet on hyväksytty 15.6.2011 ihmisoikeusneuvoston päätöslauselmassa 17/14 ja niissä YK perustelee valtioille ja yrityksille asettamia ohjaavia periaatteita (Yrityksiä ja ihmisoikeuksia koskevat ohjaavat periaatteet 2011) seuraavin tavoin:

a) valtioilla on velvollisuus kunnioittaa ja suojella ihmisoikeuksia ja perusvapauksia sekä varmistaa niiden toteutuminen;

b) yritykset ovat tiettyjä toimintoja harjoittavia yhteiskunnan erityisiä organisaatioita, joiden on noudatettava sovellettavia lakeja ja kunnioitettava ihmisoikeuksia;

c) loukkaukseen liittyvissä tapauksissa oikeudet ja velvollisuudet on sovitettava yhteen asianmukaisten ja tehokkaiden korjaavien toimenpiteiden kanssa. Nämä ohjaavat periaatteet koskevat kaikkia valtioita ja kaikkia yrityksiä – sekä monikansallisia että muita yrityksiä – niiden koosta, toimialasta, sijainnista, omistajuudesta ja yritysrakenteesta riippumatta.

YK katsoo, että valtioilla tulee olla toimivaltaa ja edellytyksiä säätää lakeja ja asetuksia, joilla yksilöitä voidaan suojata myös yksityisiltä toimijoilta, kuten yrityksiltä. (Yrityksiä ja ihmisoikeuksia koskevat ohjaavat periaatteet 2011, 4.)

OECD:n toimintaohjeet edellyttävät, että yritykset huomioivat omat sosiaaliset, taloudelliset ja ympäristölliset vaikutuksensa. Ohjeet on alun perin hyväksytty vuonna 1976 ja ne on päivitetty vuonna 2011. Suomi on sitoutunut toimintaohjeiden noudattamiseen vuonna 1976 hyväksyessään toimintaohjeita koskevan OECD:n julistuksen kansainvälisistä investoinneista ja monikansallista yrityksistä. (Opas OECD:n toimintaohjeisiin monikansallisille yrityksille, 2017, 5.) YK:n tavoin myös OECD:llä on laaja näkemys yritysten vastuusta ja laajentaa ohjeensa koskemaan yritysten kaikkia toimitusketjuja. OECD pohjaa ohjeistuksensa ihmisoikeuksien osalta YK:n yrityksiä ja ihmisoikeuksia koskevaan ”suojele – kunnioita – korjaa” -kehykseen. (OECD:n toimintaohjeet monikansallisille yrityksille 2011, 23).

Toimintaohjeissa täsmennetään yrityksillä olevan vastuu ihmisoikeuksien noudattamisesta siinäkin tilanteessa, kun valtiot eivät ole asettaneet kansallisia lakeja koskemaan ihmisoikeuksia tai valtiot itse rikkoisivat ihmisoikeuksia. Tämän lisäksi OECD:n ohjeissa on erikseen huomioitu, miten yritysten haitallinen toiminta kattaa myös toimimattomuuden. Toisin sanoen yritys ei voi kiertää toimintansa kielteisiä ihmisoikeusvaikutuksia nojaamalla ongelman tunnistamattomuuteen tai pelkkään havaintoon ongelmasta. Yrityksen tulisi aina ryhtyä toimenpiteisiin haitallisten vaikutusten pienentämiseksi tai niiden jatkuvuuden estämiseksi, sekä käyttää omaa vaikutusvaltaansa tilanteen parantamiseksi. (OECD:n toimintaohjeet monikansallisille yrityksille 2011, 23–24.)

OECD on omissa toimintaohjeissaan puhunut vahvasti asianmukaisen huolellisuuden noudattamisesta. ”Asianmukainen huolellisuus tarkoittaa prosessia, joka yritysten tulee toteuttaa, jotta ne voisivat tunnistaa, ehkäistä ja lieventää todellisia ja mahdollisia haitallisia vaikutuksia omissa toiminnoissaan, toimitusketjussaan ja muissa liiketoimintasuhteissaan sekä selvittää, miten niihin puututaan, kuten OECD:n toimintaohjeissa suositellaan.” Näin asianmukainen huolellisuus on määritelty OECD:n asianmukaisen huolellisuuden ohjeet vastuulliseen liiketoimintaan- julkaisussa (2018, 15). Asianmukaisella huolellisuudella ja sen prosessilla painotetaan erityisesti organisaatioiden vastuuta oman liiketoimintansa vaikutuksien ymmärtämisestä, tunnistamisesta ja niiden ehkäisemisestä. Alla olevassa kuvassa (kuva 1) on avattu yksityiskohtaisemmin näiden prosessien osien suhdetta toisiinsa.

Kuva 1 Asianmukaisen huolellisuuden prosessi ja sitä tukevat toimenpiteet

Lähde: OECD:n asianmukaisen huolellisuuden ohjeet vastuulliseen liiketoimintaan 2018, 22

Asianmukainen huolellisuus liittyy erityisesti ihmisiin, ympäristöön tai yhteiskuntaan kohdistuvien haittojen tunnistamiseen ja ehkäisyyn. Periaatteen tarkoituksena on luoda vastuuta ja parempia toimintaympäristöjä niin yrityksille, työntekijöille kuin kuluttajillekin ja tätä kautta myös laajemmin yhteiskuntaan kokonaisuutena. Asianmukaisella huolellisuudella katsotaan myös olevan positiivisia vaikutuksia yrityksen omalle toiminnalle, sillä huolellisuusperiaatetta noudattamalla sen omat riskit esimerkiksi mainehaittojen

kannalta pienenevät. (OECD:n asianmukaisen huolellisuuden ohjeet vastuulliseen liiketoimintaan 2018, 16.)

ILO on vuonna 1998 hyväksynyt julistuksen työelämän peruseriaateista ja -oikeuksista. Ohjeet on käyty ja läpi ja päivitetty vuonna 2010. Julistuksessa ILO velvoittaa kaikkia jäsenvaltioitaan noudattamaan seuraavia peruseriaatteita:

- a) yhdistymisvapaus ja kollektiivisen neuvotteluoikeuden tehokas tunnustaminen;
- b) kaikenlaisen pakkotyön poistaminen;
- c) lapsityövoiman käytön tehokas kieltäminen; ja
- d) työmarkkinoilla ja ammatinharjoittamisen yhteydessä tapahtuvan syrjinnän poistaminen. (ILO 2010.)

ILO katsoo, että kaikki sen jäseneksi liittyneet valtiot ovat hyväksyneet nämä oikeudet ja sitoutuneet noudattamaan niitä. Oikeuksien tavoitteena on kehittää talous- ja sosiaalipolitiikkaa tukemaan maailmanlaajuisista kestävästä kehityksestä, joka turvaa jokaiselle yksilölle mahdollisuuden vapaasti ja tasa-arvoon perustuen vaatia omaa osuuttaan yhdessä luodusta vauraudesta ja kehittyä omien kykyjensä mukaisesti. (ILO 2010.)

2010-luvulle tultaessa yritys vastuusta on siis alettu käymään konkreettisempaa keskustelua liittyen erityisesti vastuun rajoihin ja valvontaan. Yrityksiltä veloitetaan enemmän perehtymistä oman liiketoimintansa aiheuttamiin ongelmiin ja riskeihin ja monet kansainväliset järjestöt peräänkuuluttavat myös valtioiden oikeutta säätää vastuullisuuskysymyksistä lailla. Osa eurooppalaisista valtioista onkin jo säätänyt yritys vastuusta kansallisella lainsäädännöllä puuttuakseen globaaleihin ihmisoikeus- ja ympäristöongelmiin.

Ranskan huolellisuusvelvoitelaki (*loi sur le devoir de vigilance*) astui voimaan 2017. Huolellisuusvelvoitteella viitataan Yhdistyneiden kansakuntien määritelmään ”yrityksen pyrkimys ennakoivasti tunnistaa kaikki hankkeeseen, yritysostoon tai toiminnan koko elinkaareen liittyvät riskit ja välttää sekä lieventää näitä riskejä vastuullisen ja huolellisen toiminnan kautta” (Suomen YK-liitto 2020). Ranskan lainsäädännössä suurille yrityksille asetettiin velvoite tunnistaa ja ennaltaehkäistä niiden toiminnassa mahdollisesti tapahtuvia ihmisoikeusloukkauksia ja ympäristölle haitallisia toimia. Laki koskettaa Ranskaan rekisteröityjen yritysten lisäksi myös näiden yritysten tytäryhtiötä, muita määräysvallassa olevia yhtiötä sekä yritysten alihankkijoita ja toimitusketjuja. (Ernst & Young 2020, 23–24; Finnwatch 2018, 11.)

Laki edellyttää yrityksiä toteuttamaan asianmukaista huolellisuutta kolmen osa-alueen mukaisesti: 1) suunnitelman laatiminen ehkäisemään haitallista toimintaa; 2) suunnitelman toteuttaminen; 3) suunnitelman sekä toteutusta koskevan selvityksen julkaiseminen (Ernst & Young 2020, 24). Ranskan huolellisuusvelvoitelainsäädännössä ihmisoikeudet määritellään Ranskan laissa määriteltyjen ihmisoikeuksien mukaisesti, mihin lukeutuvat myös Ranskan ratifioimat ihmisoikeussopimukset kuten Kansainvälisen työjärjestö ILO:n työelämän perusperiaatteet ja -oikeudet (Finnwatch 2018, 10). Lainsäädäntö syntyi ranskalaisten kansallisyhteisöjen aloitteesta ja sitä asettui tukemaan laaja koalitio kansallisyhteisöjä ja ammattiliittoja (Finnwatch 2018, 10). Lopullinen lainsäädäntö syntyi kompromissina, jossa lain kattavuutta, todistustaakan määräytymistä ja sanktioita oli muutettu merkittävästi alkuperäiseen lakiehdotukseen verrattuna (Finnwatch 2018, 10; Ernst & Young 2020, 24).

2.2 Yritysvastuun käsitteitä

Yksi ongelma yrityksen vastuusta puhuttaessa liittyy käytettyihin käsitteisiin. On ajasta, mutta myös kirjoittajasta kiinni, millä käsitteillä yritysvastuusta puhutaan. Suosittuja termejä Suomessa yritysvastuulle ovat muun muassa *yritysvastuu*, *yhteiskuntavastuu* ja joissakin yhteyksissä *kestävä kehitys*. Koska yritysvastuussa teoreettinen kenttä on myös jakautunut useisiin erilaisiin näkemyksiin aiheesta, voidaan yritysvastuusta puhua myös yksittäisten teorioiden painotuksien mukaan, esimerkiksi sosiaalisesta tai taloudellisesta vastuusta.

Gloaalissa keskustelussa 1950-luvun jälkeen Corporate Social Responsibility (CSR) laajeni myös käsitteisiin Corporate Social Responsiveness ja Corporate Social Performance, jotka painottivat aikaisempaa enemmän yritysvastuun filosofista taustaa. 1980-luvun jälkeen yritysvastuu onkin kehittynyt huomasti nimenomaan filosofiselta taustaltaan, jossa pohditaan vastuun rajoja esim. ihmisoikeuksiin ja ympäristökysymyksiin liittyen. (Blowfield & Murray 2014, 6–7.)

2000-luvulta alkaen kansainvälisesti käytetyin termi on ollut Corporate Social Responsibility, joka kääntyy suoraan suomeksi yrityksen yhteiskunnalliseksi vastuuksi. Tässä tutkielmassa käytetään termiä *yritysvastuu*, sillä se sopii tutkimuksen aihepiiriin käsittelyyn kaikista parhaiten ja myös työ- ja elinkeinoministeriö on viestinnässään puhunut yritysvastuulainsäädännöstä (työ- ja elinkeinoministeriö 2020).

2.3 Yritysvastuun teorioita

Teoretisoinnit yritysvastusta liittyvät pitkälti vastuullisuuden ja yhteiskunnan väliseen suhteeseen. Erityisesti keskiössä on vastuullisuuden yrityksille tuomat haitat ja hyödyt, sekä se miten eri teorit katsovat näiden vaikuttavan yritysten tekemiin ratkaisuihin omassa vastuullisuustyössään. Aiheesta löytyy paljon pohdintaa, mutta empiirinen tutkimus jää vähäiseksi. Tämän tutkielman pyrkimyksenä on tuoda yritysvastuukeskusteluun Suomen kontekstissa empiiristä tutkimusta yritysten omien mielipiteiden kautta ja tämänhetkinen käynnissä oleva yritysvastuulain selvitystyön prosessi tarjoaa ainutlaatuisen mahdollisuuden analysoida yritysten omia näkemyksiä aiheesta. Tässä luvussa käsitellään tarkemmin yritysvastuusta aikaisemmin tehtyjä teoretisointeja ja vastuullisuudesta esitettyjä kriittisempiä äänenpainoja.

Koska akateeminen keskustelu yritysvastuusta on usein sekavaa johtuen termistöjen vapaasta käytöstä ja vastuun eri merkityksistä jokaiselle, on teoriaperinnettä yritetty selkeyttää keskustelun helpottamiseksi. Garriga ja Melé (2004, 51) pyrkivät yhtenäistämään yritysvastuukeskustelun teoriakenttää ja ovat tätä tarkoitusta varten muotoilleet neljä pääryhmää, joihin keskeisiä yritysvastuuteorioita voidaan jakaa. Pääryhmät voidaan nähdä myös erilaisina argumentteina yritysvastuun laajuudesta ja merkityksestä yhteiskunnassa. Garrigan ja Melén muotoilemat ryhmät ovat:

1. Instrumentaaliset teorit (*instrumental theories*)
2. Poliittiset teorit (*political theories*)
3. Yhtenäistävät teorit (*integrative theories*)
4. Eettiset teorit (*ethical theories*)

Instrumentaaliset teoriat käsittävät yritys vastuun ainoastaan keinona tuotolle. Yritykset nähdään instrumentteina voiton maksimoinnille ja yhteiskunnan ja yritysten ainoa suhde on puhtaasti taloudellinen. Täten myös vastuu käsittää ainoastaan yrityksen taloudelliset vaikutukset yhteiskunnassa. (Garriga & Melé 2004, 53–55.) Instrumentaaliset teoriat voidaan jakaa edelleen kolmeen ryhmään, joissa yritys vastuun nähdään edesauttavan taloudellista hyötyä. Ensimmäisen ryhmän lähestymistavat painottavat osakkeenomistajien arvoa ja kaikkien yrityksen tekemien sijoitusten tulisikin edesauttaa voitontuottoa. Käänteisesti myös kaikki yhteiskunnalliset toimet, jotka eivät johda voiton maksimointiin, tulisi jättää tekemättä. (Garriga & Melé 2004, 53.)

Toisen ryhmän lähestymistavat keskittyvät siihen, miten yritysten kannattaisi jakaa resurssejaan luodakseen pitkäaikaisia yhteiskunnallisia tavoitteita ja saadakseen näin kilpailuetua (Garriga & Melé 2004, 54). Kolmas instrumentaalinen lähestymistapa yritys vastuuseen on aatesidonnainen markkinointi, jossa yritys muodostaa markkinointistrategiansa eettisenä pidetyille ominaisuuksille. Tämä auttaa kasvattamaan yrityksen brändiä vastuullisena toimijana, jonka tuotteet ovat myös laadukkaita. Esimerkkejä tällaisesta strategiasta ovat muun muassa tuotteet, joita ei ole testattu eläimillä. (Garriga & Melé 2004, 55.)

Poliittiset teoriat painottavat yritysten valtaa yhteiskunnassa ja poliittisessa keskustelussa. Näiden teorioiden mukaan yritykset hyväksyvät roolinsa yhteiskunnan osana ja ottavat hoitaakseen yhteiskunnallisia velvollisuuksia ja oikeuksia. Kaksi suurinta poliittista teoriaa ovat yritysconstitutionalismi ja yrityskansalaisuus. Davisin (1960) mukaan yritys on sosiaalinen instituutio ja sen vuoksi sen tulee käyttää valtaansa vastuullisesti. Davisin argumentti nojaa klassiseen ajatukseen siitä, että vallan mukana seuraa automaattisesti myös vastuu. Koska vastuu ja valta ovat sidoksissa toisiinsa, vastuun välttely johtaa automaattisesti myös vallan vähenemiseen esimerkiksi valtion tai liittojen asettamien rajoitusten kautta (Davis 1960, 73).

Yrityskansalaisuuden pääideana on yrityksen näkeminen yhteiskunnan aktiivisena jäsenenä, jolla on myös vastuita ja velvollisuuksia kuten muillakin kansalaisilla (Garriga & Melé 2004, 57). Yrityskansalaisuudesta on paljon erilaisia malleja, joiden erot toisiinsa liittyvät näkemyksiin velvollisuuksien laajuudesta yhteiskunnassa (kts. Matten ym. 2003; Carroll 1999).

Yhtenäistävät teoriat näkevät yritysten ja yhteiskunnan roolin vahvasti sidoksissa toisiinsa. Liiketoiminnan harjoittaminen, kasvaminen ja jatkuvuus ovat yhteiskunnasta riippuvaisia ja tästä syystä yritysten tulisi vastata yhteiskunnan vaatimuksiin, jotta liiketoiminta toimisi yhteiskunnallisten arvojen mukaan. Yhtenäistäviin teorioihin luettavat teoriat pyrkivät löytämään yhteiskunnallisia ja sosiaalisia vaatimuksia, joita täyttämällä yritykset voivat parantaa legitimitettiään toimia yhteiskunnassa. (Garriga & Melé 2004, 57–58.) Yhtenäistävien teorioiden kentältä nousi aikoinaan jo aiemmin tässäkin tutkielmassa mainittu Corporate Social Responsiveness, eli yrityksen sosiaalinen vastauskyky. Yhteiskunnan odotusten ja yrityksen tosiasiallisen toiminnan väliin saattaa jäädä aukkoja ja yrityksen sosiaalisella vastauskyvyllä viitataan näiden kykyyn havainnoida ja sulkea näitä aukkoja toiminnassaan (Sethi 1975, 62).

Preston ja Post (1981) puolestaan käyttävät termiä Principle of Public Responsibility, eli julkisen vastuun periaate. Heidän mukaansa *julkinen* painottaa *sosiaalista* paremmin politiikkatoimien ja julkisten prosessien merkitystä vastuun määrittelyssä. Julkinen vastuu sisältääkin vahvan oletuksen siitä, että valtion tulisi julkisia prosesseja apuna käyttäen määrittellä vastuun rajat, jotta henkilökohtaisille moraalinäkömyksille ei jäisi tulkinnanvaraa. (Preston & Post 1981, 57–58). Näkömysten voidaan katsoa myös tukevan lainsäädännöllistä vastuuta, sillä sääntelyn avulla suoritettu julkinen vastuu antaisi selkeät raamit vastuullisuudelle ja määrittäisi yritysten toimintaa ilman moraalisia tulkintoja.

Post (2012) jatkoi viitekehyksen kehittämistä ja keskittyi myöhemmin erityisesti julkisen vastuun rajoituksiin ja yritysten rooliin julkisen vastuun määrittämisessä. Hänen mukaansa yrityksen vastuuta ei voida rajoittaa vain ensisijaiseen vastuuseen sen suorista teoista vaan vastuu tulee ulottaa myös sekundaariseen vastuuseen suorien tekojen seurauksista. Vastuu ei kuitenkaan ole täysin rajatonta ja Postin mukaan yrityksiä ei tule painostaa vapaaehtoiseen hyväntekeväisyyteen, eikä yritysten toisaalta tule vedota hyväntekeväisyyteen, jos niiden toiminta on muutoin epäeettistä. Yritysten tekemä vapaaehtoinen vastuutyö ei siis poissulje yritysten vastuuta muokata toimintaansa niin, että vastuukysymykset on asianmukaisesti huomioitu niiden omassa toiminnassa. (Post 2012.) Koska yrityksillä on paljon valtaa yhteiskunnassa ja niiden toimet koskettavat yhteiskuntaa merkittäväällä tavalla, sekä positiivisesti että negatiivisesti, Post katsoo yrityksillä olevan paikansa myös poliittisessa päätöksentekoprosessissa, erityisesti vastuukysymysten osalta (Post 2012, 151–152).

Eettisten teorioiden mukaan yhteiskunnan ja yritysten suhteessa on kyse eettisistä arvoista. Teorioiden mukaan yritysvastuuta käsitellään eettisestä näkökulmasta ja yritysten tulisi hyväksyä yhteiskunnallisia vastuita, sillä niillä on tähän eettinen velvollisuus (Garriga & Melé 2004, 60). Eettiset teoriat painottavat erityisesti ihmisoikeuksien huomioimista yritysten toiminnasta ja esimerkiksi Yhdistyneet kansakunnat (YK) on julkaissut vuonna 2000 Global Compact nimisen aloitteen, jossa yrityksiä pyydetään sitoutumaan kymmeneen periaatteeseen, jotka käsittelevät ihmisoikeuksia, korruption kitkentää ja ympäristöä (Kansainvälinen kauppakamari, 2020).

Myös kestävän kehityksen periaate voidaan nähdä eettisenä teoriana. Kestävälle kehitykselle on useampikin määritelmä, mutta Gladwin ja Kennelly (1995, 878) määrittelevät sen seuraavanlaisesti: ”*sustainable development is a process of achieving human development in an inclusive, connected, equitable, prudent, and secure manner.*” Vapaasti käännettynä siis ”kestävä kehitys on prosessi, jolla pyritään kehittämään ihmiskuntaa kaikenkattavilla, yhtenäisillä, oikeudenmukaisilla, harkituilla ja turvatuilla tavoilla”. Tämän tavoitteen saavuttamiseksi on ehdotettu muun muassa pragmaattista lähestymistapaa, jossa yritysten vastuullisuusraportointi hoidetaan Triple bottom line- mallin avulla (Garriga & Melé 2004, 62).

Roger L. Martin (2002) on kehittänyt hyvematriisin (*virtue matrix*), jonka avulla yritysvastuuta ja siihen liittyviä ongelmia voidaan kuvata. Martinin mukaan yritykset toimivat vuorovaikutuksessa yhteiskunnan normien ja lakien kanssa, mutta niiden toimintaa määrittelee myös yhteiskunnan vaatimukset, joita yritysten ei ole pakko noudattaa. Yritysten tulisi kiinnittää tarkempaa huomiota mahdollisuuksiin ”eturintamassa” (*frontier*), jossa ne voivat kehittää uusia toimintatapoja, jotka voivat parhaimmassa tilanteessa myös auttaa niitä löytämään uusia innovaatioita, joiden avulla parantaa liiketoimintaansa. (Martin 2002.)

Kriittisempää näkemystä yritysvastuusta edustaa esimerkiksi Teivainen (2013, 88), joka huomauttaa todellisen ongelman piilevän yritysten ja yhteiskunnan välisissä valtasuhteissa. Teivaisen mukaan yritysten valtaa ei ole huomioitu akateemisissa keskusteluissa tarpeeksi ja taloustieteen valtavirta ei ole kiinnostunut yritysten valtasuhteista (2013, 88). Tiedostamalla yritysten poliittisen vallan yhteiskunnassa, voitaisiin nostaa keskusteluun myös yritysten vallankäyttö esimerkiksi työntekijöitä ja ympäristöä kohtaan. Teivaisen mukaan nykyinen keskustelu yritysvastuusta on jäänyt tilaan, jossa muutoksia ajetaan

vapaaehtoisen itsesääntelyn avulla ja sitovaa lainsäädäntöä vältellään (2013, 40). Vaikka kuluvinä vuosina sääntelyhalukkuus onkin lisääntynyt, tästä esimerkkinä muun muassa tämän tutkielman kohteena oleva suomalainen yritys vastuulakiselvitys, Teivaisen mukaan yritysvaltaa demokratisoiva puhe on jäänyt harmittavan vähäiseksi.

Myös YK:n, OECD:n ja ILO:n periaatteet ja ohjeet ovat tietyllä tapaa vain yritysten itsesääntelyä tukevia menetelmiä, joiden tarkoituksena on sitouttaa yrityksiä puuttumaan itse oman toimintansa aiheuttamiin ongelmiin. Laillisesti sitomattomat periaatteet ovatkin joissain keskusteluissa ristiriitaisia, sillä toisaalta ne edistävät yritysten itsesääntelyä ja auttavat konkreettisesti vastuukysymysten määrittelyssä, mutta kääntöpuolena ne antavat myös yrityksille mahdollisuuden vedota vapaaehtoisen itsesääntelyn riittävyyteen, vaikka näin ei todellisuudessa olisikaan.

3 TEOREETTINEN VIITEKEHYS

Tässä luvussa esitellään tämän tutkielman teoreettinen viitekehys, joka poikkeaa totutusta yritysvastuun käsittelystä ja tarjoaa uudenlaisen näkökulman yritysvastuun analysointiin: poliittisen prosessin näkökulman. Kaikki aikaisemmin tässä tutkielmassa esitetyt teoriat painottavat mitä hyötyä ne mahdollisesti voisivat tuoda yhteiskunnalle tai yrityksille itselleen ja millainen on vastuun ja vallan välinen suhde yhteiskunnassa. Tässä tutkielmassa hyödynnetty teoreettinen viitekehys painottaa poliittisen päätöksenteon prosessia ja sitä, mitä tämä prosessi kertoo toimijoiden välisistä eroista ja yritysvastuulainsäädännön mahdollisesta tulevaisuudesta Suomessa.

Tämän tutkielman teoreettisena viitekehysenä hyödynnetään Advocacy Coalition Frameworkia (ACF) (Sabatier 1988), joka keskittyy analysoimaan poliittista päätöksentekoprosessia uskomusjärjestelmien ja niistä muodostuvien advokaatiokoalitioiden kautta. Koalitioiden tarkoituksena on vaikuttaa poliittiseen päätöksentekoon, joten on tärkeää tutkia millaisia uskomuksia organisaatiot yritysvastuulainsäädännöstä jakavat. Perehtymällä koalitioiden keskinäisiin uskomuksiin ja niiden pohjalta rakentuviin koalitioihin voimme saada selkeämmän kuvan siitä, mihin suuntaan yritysvastuuta ja siihen liittyvää lainsäädäntöä ollaan Suomessa kehittämässä.

3.1 Advocacy Coalition Frameworkin perusoletukset

Advocacy Coalition Framework (ACF) kehitettiin 1980-luvulla kuvaamaan poliittista päätöksentekoprosessia (Sabatier 1988). Viitekehys pyrkii selittämään politiikkatoimissa tapahtuvia muutoksia yhteisten uskomusjärjestelmien kautta muodostuvien koalitioiden ja näistä koostuvien alajärjestelmien avulla. ACF on hierarkkinen kuvaus koalitioiden ja

prosessien välisistä suhteista ja se poikkeaa muista policy-prosesseja käsittelevistä viitekehyksistä laajuudellaan. (Jenkins-Smith, Nohrstedt, Weible & Ingold 2017.)

Tarve uudelle näkemykselle politiikkatoimien kehityksestä on herännyt yhteiskunnan ongelmien monimutkaistumisen ja hallinnon laajentumisen myötä. Yleinen kehitys yhteiskunnissa on liikkunut yhä erikoistuneemmaksi ja monet nyky-yhteiskuntien poliittisista ongelmista ovat hyvin spesifejä. Spesifit ongelmat luovat spesifejä poliittisia alajärjestelmiä (*subsystem*), jotka ovat erikoistuneet juuri tähän tiettyyn poliittiseen toimintaan tai ongelmaan. Aikaisemmat teoriat ovat huomioineet alajärjestelmien osaksi ainoastaan intressiryhmät, hallinnolliset toimijat ja lainsäädännölliset elimet, mutta ACF laajentaa huomionsa koskemaan myös muun muassa journalisteja ja tutkijoita sekä muita toimijoita, jotka ovat tärkeässä osassa poliittisessa keskustelussa ja ideoinnissa. ACF huomioi myös muita hallinnollisia toimijoita ja virkamiehiä hallinnon eri asteilla, jotka ovat mukana politiikkatoimien teossa ja implementoinnissa. (Sabatier 1987, 658–659; Jenkins-Smith ym. 2017, 135–138.)

ACF:n perusoletus on, että toimijoiden uskomukset ja keskinäinen koordinaatio yhdistävät niitä advokaatiokoalitioksi, joiden tarkoituksena on vaikuttaa poliittiseen päätöksentekoon ja edistää erityisesti toimijoiden omien näkemysten mukaisia politiikkatoimia. ACF siis katsoo, että organisaatiot toimivat omien uskomustensa ja oletustensa pohjalta ja pyrkivät toteuttamaan omien arvojensa mukaisia poliittisia päätöksiä. Uskomukset ilmenevät hierarkkisenä järjestelmänä, jossa niiden keskinäinen painoarvo vaihtelee kontekstista riippuen. Tätä järjestelmää tarkastellaan tässä tutkielmassa tarkemmin luvussa 3.2. (Sabatier 1988; Jenkins-Smith ym. 2017.)

Ideaalitapauksessa sekä koordinaatiota, että jaettuja uskomuksia tutkittaisiin yhdessä, mutta käytetyn aineiston rajoitteista johtuen tässä tutkielmassa keskitytään ainoastaan uskomusten analysointiin. Vaikka koordinaation huomioiminen tutkimuksessa olisikin ideaalia, pelkkien uskomustenkin analysointi osoittaa uskomusten olevan hyvä mittari koordinaatiolle (kts. Weible & Sabatier 2005; Matti & Sandström 2013; Ingold & Fischer 2014).

Tutkimusten mukaan organisaatiot ovat rationaalisia toimijoita, jotka onnistuvat policyydinuskomustensa avulla tunnistamaan liittolaisia ja koordinoimaan näiden liittolaisten kanssa muodostaakseen vahvan koalition, joka edesauttaa niiden näkemysten mukaisia poliittisia päätöksiä (Weible & Sabatier 2005, 193). Samanlaisiin tuloksiin päätyivät

Ingold & Fischer (2014, 96) tutkimuksessaan, jossa huomattiin yhteisten uskomusten olevan valtasuhteita tärkeämpi tekijä koalitioiden muodostumisessa ja toimijoiden harjoittamassa yhteistyössä. Lisäksi Matti & Sandström (2013, 254) toteavat yhteisten jaettujen uskomusten ennustavan ja selittävän koordinaatiota koalition jäsenten kesken, kun kyseessä on saman poliittisen agendan ympärillä käytävä keskustelu tai päätöksenteko. Matti ja Sandström painottavat myös Weiblen ja Sabatierin (2005) tavoin erityisesti policykohtaisten ydinuskomusten merkitystä koordinaation, koalitioiden ja yhteistyön muodostumisessa. Näiden tutkimustulosten valossa voidaan siis todeta ACF:llä olevan vahvaa näyttöä siitä, että uskomusten tunnistaminen ja analysointi auttaa ennustamaan ja selittämään myös toimijoiden välistä koordinaatiota. Pelkkien uskomusten tutkiminen voi siis myös tarjota mielenkiintoisia ja riittäviä tuloksia, joiden avulla poliittisesta päätöksentekoprosessista voidaan tehdä analyysia.

3.2 Uskomukset ja mielipiteet koalitioita yhdistävänä tekijänä

Advocacy Coalition Framework perustuu toimijoiden yhteistyölle koalitioiden muodossa. Millaisissa olosuhteissa toimijat muodostavat koalitioita voidakseen vaikuttaa poliittisiin päätöksiin? Yhtenä tehokkaana tapana tutkia tätä kysymystä voidaan pitää toimijoiden ryhmittämistä koalitioihin niiden jakamien poliittisten mielipiteiden perusteella. (Jenkins-Smith, Nohrstedt, Weible & Ingold 2017, 135, 141.)

Olennaista ACF viitekehyksessä on sen oletus toimijoiden kolmiosaisesta uskomusjärjestelmästä, jonka pohjalta toimijoita voidaan yhdistää (Jenkins-Smith ym. 2017, 139–140). Uskomukset on jaettu seuraaviin kategorioihin:

- Syvät ydinuskomukset (*deep core beliefs*)
- Policy-ydinuskomukset (*policy core beliefs*)
- Toissijaiset uskomukset (*secondary beliefs*)

Syvät ydinuskomukset ovat normatiivisia arvoja ja ilmeisiä perusoletuksia, jotka määrittävät toimijoiden toimintaa kaikilla osa-alueilla. Nämä arvot ja oletukset eivät siis ole

policykohtaisia, vaan luovat laajan arvokehikon, jota toimijat voivat soveltaa useampiin alajärjestelmiin. (Jenkins-Smith ym. 2017.)

Policy-ydinuskomukset ovat suoraan sidoksissa poliittisiin alajärjestelmiin, eli esimerkiksi tiettyyn poliittiseen prosessiin, johon organisaatio on osallisena. Luonteeltaan policykohtaiset ydinuskomukset voivat olla joko normatiivisia tai empiirisiä. Normatiiviset policy-ydinuskomukset voivat esimerkiksi heijastella toimijan omia arvoprioriteetteja ja empiiriset policy-ydinuskomukset keskittyvät kohdatun ongelman vakavuuden arvioimiseen, sen syihin sekä haluttujen ratkaisukeinojen kehittelyyn. (Jenkins-Smith ym. 2017, 140–141.) Tässä tutkielmassa keskitytään tutkimaan erityisesti policy-ydinuskomuksia, sillä aihepiiri on rajattu spesifin poliittisen päätöksentekoprosessin ympärille. Analysoimalla toimijoiden jättämiä lausuntoja voimme tunnistaa, millaisia argumentteja toimijat käyttävät, eli millaisten policy-ydinuskomusten päälle ne rakentavat mielipiteensä kansallisesta yritysvastuulaista.

Syvät ydinuskomukset ja policy-ydinuskomukset määrittävät siis toimijoiden mielipiteitä ja erityisesti sitä pohjaa, jolle ne mielipiteensä rakentavat. Uskomuksia voisi tietyllä tapaa kuvata myös organisaatioiden arvoiksi, joille ne rakentavat tavoitteensa ja poliittiset mielipiteensä. Jenkins-Smithin ym. (2017, 141) mukaan näiden ydinuskomusten päälle tulevat toissijaiset uskomukset, jotka yleensä auttavat muodostamaan instrumentaalisia keinoja toivottuihin lopputuloksiin pääsemiseksi.

Koska ACF on toimijakäsitykseltään hyvin laaja viitekehys, voi yhden poliittisen uudistuksen teossa olla ACF:n kriteereillä mukana huomattavan paljon toimijoita. Tämän vuoksi poliittisten päätösten tarkastelu viitekehysten avulla on mielekkäämpää, jos yksittäisistä toimijoista löytää yhteisiä uskomuksia ja toimintamalleja, joiden perusteella toimijat voidaan niputtaa yhtenäiseksi koalitioksi. Koalitioita voidaan myös vertailla keskenään, jolloin saadaan parempi näkemys poliittisen päätöksenteon prosessista sekä eri ryhmittymien mielipide-eroista. (Jenkins-Smith ym. 2017).

Weible, Ingold, Nohrstedt, Henry & Jenkins-Smith (2020, 1059) määrittelevät tutkimuksessaan nelivaiheisen lähestymistavan ACF:n avulla tehtävään tutkimukseen:

1. Identifioi tutkittavan alajärjestelmän rajat (esim. aihepiiri)
2. Identifioi policytoimijat, eli potentiaaliset koalition jäsenet
3. Selvitä ja mittaa toimijoiden uskomukset
4. Tutki teoreettisesti relevantteja ominaisuuksia, jotka yhdistävät koalition jäseniä

Käytännössä aikaisemmissa tutkimuksissa näitä vaiheita ei ole välttämättä seurattu täydellisesti. Esimerkiksi kaikissa tutkimuksissa ei ole perehdytty selvittämään tarkemmin toimijoiden keskinäistä koordinaatiota. (Weible ym. 2020, 1060.) Kuten aikaisemmin tässä tutkielmassa on jo todettu, pelkästään uskomuksia analysoimalla voidaan kuitenkin luoda luotettavia näkemyksiä koordinaatiosta toimijoiden kesken. Tämän tutkielman aihepiiriksi on rajattu kansallisen yritysvastuulain ympärillä käytävä keskustelu ja siihen liittyvä poliittinen päätöksentekoprosessi ja potentiaalisina koalitiijäseninä pidetään kaikkia organisaatioita, jotka ovat antaneet lausuntonsa lain selvitystyöstä. Toimijoiden policykohtaisia uskomuksia voidaan selvittää lausunnoista löytyvien argumenttien perusteella ja koalitiot muodostetaan organisaatioiden yhdessä jakamien uskomusten mukaisesti.

3.3 Diskurssikoalitiot ja toimijuus policy-alajärjestelmissä

Koalitioiden olemassaolo on laajalti hyväksytty alan tutkijoiden keskuudessa, mutta ACF:n ongelmaksi on muodostunut koalitioiden tarkan määrittelyn vaikeus. Koska koalitiolle ei ole olemassa tarkkarajaista määritelmää, niiden olemassaoloa pyritään usein todistamaan hyvin erilaisin keinoin riippuen käytettävissä olevasta aineistosta. Vakiintuneeksi termiksi tietynlaisille koalitiolle on muodostunut *uskomuskoalitio* tai *diskurssikoalitio*. Diskurssikoalitioista puhuttaessa viitataan koalition muodostumiseen tiettyjen ydinolekusten ympärille ja tämän todistava data on kerätty esimerkiksi uutismediasta tai toimijoiden itsensä tekemistä lausunnoista kuulemistilaisuuksissa. Tällöin toimijoiden välistä koordinaatiota ei välttämättä ole tutkittu, eikä sen olemassaoloa pidetä edellytyksenä koalition määrittämiselle. (Weible ym. 2020, 1057–1060.) Diskurssikoalitioiksi kutsutaan myös sellaisia koalitioita, joiden resursseja tai valtasuhteita ei ole joko tutkittu tai määritetty tutkimuksessa tarkemmin (kts. Nohrstedt 2010; Weible & Sabatier 2009).

Diskurssikoalitioista puhuttaessa erityisen haasteellista on uskomusten, eli organisaatioiden mielipiteiden, konseptualisointi. Tähän tarkoitukseen ei ole olemassa ennalta määrättyjä tiukkoja raameja tai ohjeistuksia, vaan jokaisessa tutkimuksessa konseptualisointi tehdään aina tapauskohtaisesti aineistosta, eikä esimerkiksi toimijoiden keskinäistä

koordinaatiota tutkimalla. Tämä saattaa johtaa tilanteisiin, joissa uskomusten konseptualisointi olisi tehty eri tavalla toisen tutkijan toimesta ja tulokset saattavat siksi olla ristiriitaisia. (Weible ym. 2020, 1057–1058.) Myös tässä tutkielmassa on kyse ensisijaisesti diskurssikoalitiosta, joiden samanmielisyyttä tulkitaan lausuntoaineistojen avulla ja konseptualisointi on suoritettu yhden ihmisen näkemyksen mukaan, eikä käsittelyyn ole otettu mukaan erityisen laajasti toimijoiden keskinäistä koordinaatiota. Tarkemmin aineiston käsittelystä puhutaan luvussa 4. Aineisto ja menetelmät.

Jaettujen uskomusten lisäksi myös koordinaatio on keskeisessä osassa koalitioiden toimintaa. Koordinaation määrä ja laatu auttavat selvittämään koalition jäsenten merkityksen koalitiolle ja vastakkaisten koalitioiden välisen suhteen toisiinsa. Toimijoiden välistä koordinaatiota voi tapahtua sekä koalition sisällä jäsenten kesken, kun ne edesauttavat yhteisen päämääränsä saavuttamista esimerkiksi jakamalla resursseja, tai vastakkaisten koalitioiden välillä, kun ne pyrkivät kompromissiin. Vastakkaisten koalitioiden välinen suhde ja niiden keskinäinen koordinaatio, tai sen puute, voi myös kertoa laajemmin yhteiskunnan poliittisesta päätöksenteosta. (Weible ym. 2020.) Tutkimuksissa on havaittu erityisesti konsensushakuisten demokratioiden tukevan vastakkaisten koalitioiden keskinäistä koordinaatiota ja kompromissinhakuisuutta, jossa poliittisessä päätöksenteossa pyritään huomioimaan kaikki osapuolet (kts. Ingold 2011).

Tämän tutkielman aineisto ei mahdollista koordinaation tarkempaa tutkimista, mutta organisaatioiden uskomuksia analysoimalla voidaan vetää johtopäätöksiä koalitioiden muodostumisesta. Toisin sanoen, vaikka koordinaatiota itseään ei tutkita, sen olemassaoloa voidaan pitää todennäköisenä, sillä tutkimuksissa on todettu yhteisten uskomusten edistävän koalitioiden sisäistä koordinaatiota (kts. Weible & Sabatier 2005; Matti & Sandström 2013; Ingold & Fischer 2014).

4 AINEISTO JA MENETELMÄT

4.1 Aineisto

Tämän pro gradu- tutkielman aineistona on käytetty toimijoiden antamia lausuntoja yritysvastuulakia koskevasta oikeudellisesta selvityksestä. Työ- ja elinkeinoministeriö tiedotti 3.19.2019 teettävänsä oikeudellisen selvityksen yritysvastuulaista Suomessa (Valtioneuvosto, 2019). Hanke on osa pääministeri Marinin hallitusohjelmaa ja toimintasuunnitelmaa. Tavoitteena hankkeessa on selvittää millaisia velvoitteita yrityksillä tulisi olla suhteessa ympäristöön ja ihmisoikeuksiin liittyvissä vastuukysymyksissä ja miten nämä velvoitteet voitaisiin implementoida kansalliseen lainsäädäntöön. Selvityksen on toteuttanut Ernst & Young ja se on valmistunut 30.6.2020. (Työ- ja elinkeinoministeriö, 2020.)

Selvityksen valmistumisen jälkeen työ- ja elinkeinoministeriö järjesti avoimen lausunkierroksen sidosryhmille, jotka saivat jättää kirjallisen lausuntonsa selvityksestä 30.9.2020 mennessä. Lausuntoja on tarkoitus käyttää myöhemmin myös yritysvastuulain jatkovalmistelussa. (Lausuntopalvelu.fi, 2020.)

Ernst & Youngin tekemä selvitys käsittelee yritysvastuulakia globaalissa viitekehyksessä ja arvioi millä tavalla muiden valtioiden tekemiä ratkaisuja voitaisiin soveltaa Suomessa. Erityisessä keskiössä selvityksessä on ihmisoikeuksiin ja ympäristöön liittyvä huolellisuusvelvoite. (Oikeudellinen selvitys yritys-laista, 2020.)

Tämän tutkielman tekoa varten lausunnot kerättiin suoraan Lausuntopalvelu.fi -sivustolta määräajan umpeutumisen jälkeen.

Kommenttikierroksella selvitystyöstä annettiin lausuntoja 44 kappaletta. Osa lausunnoista oli myös yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa laadittuja, joten lausunnonantajia oli yhteensä 47 kappaletta. Lausunnonantajista STTK, Akava ry ja SAK ry sekä Suomalaiset kehitysjärjestöt Fingo ry, Dalitien solidaarisuusverkosto ry, Ihmisoikeusliitto ry ja Suomen lähetykseura ry ovat antaneet yhteiset lausunnot. Nämä lausunnot on kaikki

käsitelty erikseen, jotta kaikki toimijat näkyvät eriteltyinä lopullisessa analyysissä. Myös Reilu kauppa ry on osallistunut Suomalaiset kehitysjärjestöt Fingo ry:n ym. kanssa samaan lausuntoon, mutta on tämän lisäksi palauttanut myös oman lausuntonsa.

Lausunnoista ylivoimaisesti suurin osa, 34 kappaletta, oli yhdistysten tai yhteisöjen tekemiä. Yhdistyksistä eniten lausuntoja olivat jättäneet erilaiset kansalaisyhteiskunnan järjestöt, 20 kappaletta (43 %), ja talouden ja teollisuuden järjestöt olivat jättäneet 14 lausuntoa (30 %). Seuraavaksi suurin osuus lausunnoista tuli yrityksiltä, jotka antoivat yhteensä yhdeksän lausuntoa (19 %). Valtion virastot tai laitokset tekivät kaksi lausuntoa (4 %) ja muut toimijat kaksi lausuntoa (4 %). Toinen lausunnonantajista oli Suomen itsenäisyyden juhlarahasto Sitra ja toinen yksityishenkilö. Lausunnonantajat on esitelty toimialoittain taulukossa 2.

Yksityishenkilön tekemä lausunto on jätetty pois tämän tutkielman aineistosta, sillä yksityishenkilö ei ole varsinainen sidosryhmätoimija eikä edusta mitään organisaatiota, joka olisi tämän tutkielman kohteena.

Taulukko 1 Lausunnon antaneet toimijat listattuna

Akava ry	Palvelualojen ammattiliitto PAM ry
Amnesty International Suomen osasto	Pure Waste Textiles oy
Asianajotoimisto Castrén & Snellman Oy	Reilu kauppa ry
Black Moda Oy	SAK ry
Daltien solidaarisuusverkosto ry	SOK
Eettisen kaupan puolesta ry	Structured Profitabiily Oy
Elinkeinoelämän keskusliitto EK	STTK
Finanssiala ry	Suomalaiset kehitysjärjestöt Fingo ry
Finlayson	Suomen itsenäisyyden juhlarahasto Sitra
Finnwatch ry	Suomen luonnonsuojeluliitto
HEUNI	Suomen Lähetysseura ry.
Ihmisoikeusliitto ry	Suomen Tekstiili & Muoti ry
Julkisten ja hyvinvointialojen liitto JHL ry	Suomen Tilintarkastajat ry
Kansainvälinen kauppakamari ICC Finland	Suomen UNICEF ry
Kauppan liitto ry	Suomen YK-nuoret
Kemianteollisuus ry	Suomen ympäristökeskus SYKE,
Keskuskauppakamari	Suomen Yrittäjät
Kuluttajaliitto – Konsumentförbundet ry	Teknolohiateollisuus ry
Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitto	Teollisuusliitto ry.
Metsäteollisuus ry	Voglia.Oy
Muoti- ja urheilukauppa ry	WWF Suomi
Osuustoimintakeskus Pellervo ry	Ylva
Outokumpu Oy	Yritysvastuuoikeuden yhdistys

Yhteensä tässä tutkielmassa käsitellään siis 41 lausuntoa, jotka ovat 46 eri toimijan laatimia. Lausunnon yritysvastuulain oikeudellisesta selvityksestä antaneet toimijat on eritelty yllä olevassa taulukossa 1.

Taulukko 2 Lausunnon antaneet toimijat toimialoittain

Toimiala	N	%
Kansalaisyhteiskunnan järjestö	20	43 %
Talouden ja teollisuuden järjestö	14	30 %
Yritys	9	19 %
Valtion virasto tai laitos	2	4 %
Muu	2	4 %
Summa	47	100 %

Kansalaisyhteiskunnan järjestöihin on luettu mukaan perinteisinä NGO:na (*non-governmental organization*) pidetyt toimijat, kuten ammattiliitot ja kansalaisjärjestöt. Talouden ja teollisuuden järjestöt sisältävät kaikki yritysmaailmaa edustavat järjestäytyneet toimijat, pois lukien yritykset, jotka on eritelty omaksi kategoriakseen.

Lausuntojen lisäksi tutkielmassa on huomioitu osittain myös Finnwatchin Ykkösketjuun-kampanjaan osallistuneet organisaatiot. Kaikkiaan vetoomuksen on allekirjoittanut 144 organisaatiota. Listaus kampanjaan osallistuneista organisaatioista on pyydetty suoraan sähköpostitse Finnwatch ry:n kampanjapäälliköltä maaliskuussa 2021 ja se on nähtävillä tämän tutkielman liitteissä (liite 1). Koska tutkielman aihepiiri on rajattu koskemaan poliittista päätöksentekoprosessia, osallistujaorganisaatioista on huomioitu vain ne toimijat, jotka ovat kampanjan lisäksi palauttaneet lausuntonsa avoimella lausuntokierroksella.

Käynnissä oleva yritysvastuulainsäädäntöprosessi tarjoaa hyvän mahdollisuuden tutkia empiirisesti suomalaisten yritysten ja muiden organisaatioiden näkemyksiä kansallisesta yritysvastuulainsäädännöstä. Lausunnot tarjoavat organisaatioiden itsensä kirjoittamien argumenttien kautta arvokasta tietoa yritysvastuukeskustelusta Suomessa ja auttavat hahmottamaan keskustelun tulevaisuutta, sekä käynnissä olevan poliittisen prosessin suuntaa.

4.2 Menetelmät

Tässä tutkielmassa on hyödynnetty diskurssiverkostoanalyysia, joka yhdistää kvalitatiivisia ja kvantitatiivisia tutkimusmenetelmiä. Aineiston käsittelyssä on myös hyödynnetty Discourse Network Analyzer (DNA) ja Gephi- ohjelmistoja. Aineiston, eli lausuntojen, varsinainen käsittely ja koodaus on toteutettu DNA:ta hyödyntäen ja tämä aineisto on siirretty visualisointia varten Gephiin.

DNA on suunniteltu diskurssiverkostoanalyysin työkaluksi, jolla yhdistetään sisällönanalyysi ja verkostoanalyysi. Ohjelmiston tarkoituksena on auttaa selvittämään policymuutoksia koskevien keskusteluiden rakenteita ja dynamiikkaa (Leifeld 2010). Ohjelmisto yhdistää toimijoita verkostoksi riippuen siitä, jakavatko ne samoja vai eriäviä mielipiteitä keskenään. DNA:ta on käytetty useissa tutkimuksissa, joissa on pyritty mittaamaan organisaatioiden esittämiä mielipiteitä ja argumentteja poliittisessa päätöksenteossa (kts. Fisher, Waggle & Leifeld 2012; Fisher ym. 2013). Myös Leifeld (2013) toteaa DNA:n olevan toimiva ja hyödyllinen työkalu poliittisten keskusteluiden analyysissa ja se soveltuu erityisesti policy-ydinuskomusten arviointiin.

DNA:n yhdistäminen Advocacy Coalition Frameworkin (ACF) teoriaan auttaa täydentämään analyysia, sillä DNA:n avulla voidaan selvittää organisaatioiden policy-ydinuskomukset ja näitä voidaan ACF:n avulla verrata keskenään. ACF:n tarkoituksena on osoittaa toimijoiden muodostavan koalitioita perustuen jaettuihin uskomuksiin, joten DNA:n avulla voidaan konkreettisesti osoittaa yhdessä jaettuja mielipiteitä toimijoiden välillä. DNA auttaa siis selvittämään, mitkä toimijat muodostavat yhteisiä diskurssikoalitioita ja millaisten uskomusten pohjalle nämä koalitiot rakentuvat. (Leifeld & Haunss 2012, 402.)

Tämä tutkielma keskittyy tutkimaan yritysvastuulainsäädäntöön liittyvää keskustelua Suomessa ja tarkastelun näkökulmana käytetään poliittisen prosessin näkökulmaa, johon ACF ja DNA yhdessä soveltuvat. Vastaavanlaisilla menetelmillä on tehty myös aikaisemmin samanlaista tutkimusta esimerkiksi ilmastolainsäädännöstä (kts. Kukkonen ym. 2017; Kukkonen ym. 2018).

Tämän tutkielman organisaatioiden policy-ydinuskomusten selvittämiseksi organisaatioiden jättämät lausunnot luettiin ja niistä löytyneet argumentit koodattiin DNA:han. Jokaiselle argumentille koodattiin kolme ominaisuutta:

1. Organisaatio, joka lausunnossaan vetosi argumenttiin.
2. Konsepti, johon argumentti liittyy.
3. Dummy-muuttuja, joka ilmaisee organisaation saman- tai erimielisyyden annetun argumentin kanssa (0/1).

Jokainen argumentti on koodattu vain kerran per lausunto, vaikka se esiintyisi tekstissä useampaan otteeseen. Koodattu konsepti edustaa ACF:n avulla muodostettuja policy-ydinuskomuksia, eli juuri yritysvastuulainsäädännön poliittiseen keskusteluun liittyvää arvoa tai mielipidettä, jonka puolesta organisaatio argumentoi. Alla on esitelty esimerkkinä suora lainaus aineistosta ja miten lainaus on koodattu.

Yksi yritysvastuulain tavoitteista on lisätä sidosryhmien mahdollisuutta vaikuttaa ihmisoikeuksien toteutumiseen kansainvälisessä yritystoiminnassa. Tämän tavoitteen saavuttamiseksi yrityksille tulee säätää velvollisuus raportoida korjaavien, ehkäisevien ja lieventävien toimenpiteiden vaikutuksista.

Kyseinen lainaus on koodattu seuraavanlaisesti: 1. Finnwatch ry 2. Laki edistää ihmisoikeuksia 3. Samaa mieltä (1).

Kaikkiaan argumenteiksi mielletäviä lausekkeita (*statement*) koodattiin 554 kappaletta. Yhteensä konsepteja koodattiin 47 kappaletta, joista varsinaisia lainsäädäntöön liittyviä pääargumentteja oli 23 kappaletta ja pääargumentteja tukevia lisäargumentteja oli 24 kappaletta, eli 45 % lausekkeista.

Pääargumenteista 8 kappaletta voidaan tulkita positiivisiksi ja lainsäädäntöä tukeviksi. Nämä argumentit on esitelty taulukossa 3.

Taulukko 3 Lainsäädäntöä tukevat pääargumentit

• Erillislaki selkeyttäisi sääntelyä	• Laki edistää ihmisoikeuksia
• Hintakilpailun tasaaminen tuottajien ja palveluntarjoajien välillä	• Laki kasvattaisi yritysten ja ihmisten tietoisuutta vastuongelmista

<ul style="list-style-type: none"> • Kansallinen lainsäädäntö parantaa ihmisoikeusloukkausten uhrien oikeussuojaa 	<ul style="list-style-type: none"> • Suomesta yritys vastuun edelläkävijä ja esimerkkimaa
<ul style="list-style-type: none"> • Kansallinen lainsäädäntö voidaan toteuttaa EU-säädäntöä ennakoivasti ja mukauttaa sääntelyyn myöhemmin 	<ul style="list-style-type: none"> • Yritysvastuulaki on kirjattu hallitusohjelmaan

Loput 15 pääargumenttia voitiin tulkita negatiivisiksi, tai vähintään suurella varautuneisuudella lainsäädäntöä kohteleviksi. Nämä argumentit on esitelty taulukossa 4.

Taulukko 4 Lainsäädäntöä vastustavat pääargumentit

<ul style="list-style-type: none"> • Globaalit ongelmat vaativat globaalin ratkaisun 	<ul style="list-style-type: none"> • Laki saattaa mahdollistaa viherpesun
<ul style="list-style-type: none"> • Ihmisoikeuskysymyksiä ei valvota/toimeenpanna Suomessakaan riittävästi 	<ul style="list-style-type: none"> • Legitimiteettiongelma
<ul style="list-style-type: none"> • Kansallinen lainsäädäntö ei ole tarpeellinen tai se ei toisi lisäarvoa jo olemassa olevaan sääntelyyn 	<ul style="list-style-type: none"> • Markkinat ovat paras tapa ohjata yritysten vastuullisuutta
<ul style="list-style-type: none"> • Kansallisen lainsäädännön valvonta vaikeaa 	<ul style="list-style-type: none"> • Suomen tulee seurata EU:n lainsäädäntöä
<ul style="list-style-type: none"> • Koronaviruspandemia heikentänyt yritysten taloudellista tilaa, joten ei varaa investoida vastuullisuuteen 	<ul style="list-style-type: none"> • Valtioiden tai ulkomaisten yritysten vastuuta/valvontaa ei voi siirtää suomalaisille yrityksille
<ul style="list-style-type: none"> • Lainsäädäntö heikentää suomalaisten yritysten kilpailukykyä KV-markkinoilla 	<ul style="list-style-type: none"> • Yritysten asettaminen vastuuseen sen vaikutusvallan ulkopuolisista tai vaikeasti ennustettavista ongelmista ei ole perusteltua
<ul style="list-style-type: none"> • Lainsäädäntö on hallinnollisesti raskas 	<ul style="list-style-type: none"> • Yritysvastuun tulee perustua vapaaehtoisuuteen
<ul style="list-style-type: none"> • Lainsäädäntöön liittyvien prosessien ja määritelmien määrittely vaikeaa 	

Muut aineistosta löydettyt lisäargumentit (taulukko 5) olivat joko muita pääargumentteja tukevia argumentteja tai suoraan selvitystä tai lopullisen lainsäädännön laajuutta

kommentoivia argumentteja. Nämä argumentit on jätetty pois verkostoanalyysistä, sillä ne eivät suoraan kerro toimijoiden suhtautumisesta lainsäädännön toivottavuuteen vaan liittyvät mahdollisen toteutettavan lainsäädännön muotoiluun ja siinä käsiteltäviin seikkoihin. Lisäksi argumenttien määrän rajaaminen selkeyttää ja helpottaa verkostoanalyysin tekemistä ja lisää sen luotettavuutta. Pääargumentteihin liittyviä lausekkeita koodattiin yhteensä 253 kappaletta, eli 46 % kaikista lausekkeista.

Lisäargumentit jakautuivat suhteellisen tasaisesti sekä vastustavan että puolustavan koalition välillä ja liittyivät erityisesti lain laajuuteen ja sen valvontaan. Lisäargumenttien perusteella ei voi suoraan sanoa kannattaako vai vastustaako sen esittänyt toimija lainsäädäntöä, vaan niitä on käytetty pääargumentteja tukevinä lisäargumentteina molempien koalitioiden toimesta.

Taulukko 5 Pääargumentteja tukevat lisäargumentit

• Lain suhde EU-sääntelyyn tulee selvittää	• Lakia ei tule rajata vain korkean riskin maihin/toimijoihin/toimialoihin
• Lain tulee asettaa korkean riskin toimijoille suuremmat velvoitteet kuin muille	• Pk-yritysten asema tulee huomioida paremmin
• Lain tulee huomioida myös yksityisyydensuojakysymykset	• Raportointivelvollisuus on hyvä työkalu yritysvastuun valvonnassa
• Lain tulee kattaa kaikki yritykset niiden koosta riippumatta	• Selvityksessä ei ollut mukana yhtäkään suomalaista yritystä vastaan nostettua oikeusjuttua
• Lain tulee kattaa kaikki yritykset niiden toimialasta riippumatta	• Selvitys ei määrittele tarkkaa ihmisoikeusongelmaa
• Lain tulee kattaa kaikki yritykset niiden yritysmuodosta riippumatta	• Sidosryhmien on voitava osallistua valvontaan
• Lain tulee kattaa lasten oikeudet	• Sääntelyn tulee olla avointa ja joustavaa
• Lain tulee kattaa myös Suomi ja EU	• Tarvittaessa mikroyritykset voidaan jättää lainsäädännön ulkopuolelle
• Lain tulee kattaa vesivastuullisuus	• Tulee perustaa uusi valvova viranomainen
• Lainsäädännön tulee perustua OECD:n toimintaohjeille	• Velvollisuus noudattaa asianmukaista huolellisuutta ei tule rajata vain yrityksen suorassa määräysvallassa oleviin yrityksiin

<ul style="list-style-type: none"> • Lainsäädännön tulee perustua YK:n ohjaaville periaatteille 	<ul style="list-style-type: none"> • Ympäristö tulee huomioida lainsäädännössä
<ul style="list-style-type: none"> • Laissa tulee käyttää lisämääreitä, kuten 'vakava' ja 'merkittävä' 	<ul style="list-style-type: none"> • Yrityksiä tulee neuvoa ja ohjata yritysvastuun täyttämässä

Lopulta valmiiksi koodattu aineisto siirrettiin Gephiin visualisointia varten. Siirrettäessä dataa Gephiin, voidaan valita millä arvoilla ohjelmisto visualisoi graafin. Tämän tutkielman teossa on tehty yksiulotteinen verkosto (*one-mode network*), jossa linkki toimijoiden, eli solmujen, välille luodaan, jos nämä jakavat saman mielipiteen tai ovat eri mieltä samasta konseptista. Gephin muodostamat linkit solmujen välille ovat painotettuja, eli linkki on sitä vahvempi mitä useammasta konseptista toimijat ovat samaa mieltä.

Koalitioiden havaitsemiseen on tässä tutkielmassa käytetty Louvainin metodologia, joka mittaa solmujen välisiä etäisyyksiä modulariteetin avulla. Etäisyydet mitataan koalition keskinäisen tiheyden ja koalitioiden välisten tiheyksien mukaan ja modulariteetin sen arvo vaihtelee -1 ja 1 välillä. Usein modulariteetin katsotaan olevan merkitsevä, jos se ylittää 0.4 raja-arvon. (Blondel, ym. 2008.) Painotetuissa verkostoissa, kuten tässä tutkielmassa, modulariteetti määritellään seuraavan kaavan avulla:

$$Q = \frac{1}{2m} \sum_{i,j} \left[A_{ij} - \frac{k_i k_j}{2m} \right] \delta(c_i, c_j),$$

A_{ij} kuvaa polun painotusta i ja j välillä, $k_i = \sum_j A_{ij}$ on solmu i liitettyjen polkujen painotusten summa, c_i on yhteisö, johon solmu on yhdistetty, δ funktio $\delta(u, v)$ on 1 jos $u = v$ ja 0 jos toisin ja $m = \frac{1}{2} \sum_{i,j} A_{ij}$ (Blondel ym. 2008, 2–3).

Modulariteetin lisäksi tässä tutkielmassa analysoidaan toimijoiden keskeisyyttä (*centrality*) ja toimijoille on laskettu Gephiin oma keskeisyysluku käyttäen Gephin *closeness centrality*-toimintoa. Keskeisyysluvulla selvitetään toimijan, eli solmun, keskeisyys verkostolle laskemalla kuinka monta askelta solmun tulee ottaa, jotta se saavuttaa muut solmut verkostossa. (Freeman, 1979.)

Tässä luvussa käydään tarkemmin läpi aineistosta saatuja tuloksia. Alaluku 5.1 käsittelee puolustavan koalition erityispiirteitä, alaluku 5.2 vastustavan koalition erityispiirteitä ja alaluku 5.3 käsittelee näistä kahdesta koalitiosta ulos jääviä organisaatioita, jotka ovat myös antaneet lausuntonsa lakiselvityksestä. Näihin organisaatioihin viitataan tässä tutkielmassa nimityksellä väliinpuotoajat.

Kuvassa 2 puolustavan koalition toimijat on merkattu punaisella, vastustavan koalition toimijat sinisellä ja väliinpuotoajat violetilla. Violetiksi merkatuista organisaatioista kuitenkin Suomen tekstiili & muoti ry, Keskuskauppakamari ja Yritysvastuuoikeuden yhdistys on laskettu analyysissä mukaan vastustavaan koalitioon, sillä vaikka ne jakavat uskomuksia myös puolustavan koalition kanssa, niiden lopullinen mielipide on lainsäädäntöä vastustava. Lisäksi verkostossa punaisella näkyvä Suomen YK-nuoret on myös laskettu väliinpuotoajiin, sillä sen lausunnosta ei myöskään saanut selkeää kuvaa puolesta tai vastaan. Kuvaaja on Gephissä painotettu toimijoiden keskeisyyden mukaan, eli toimijaa kuvaavan solmun koko on sitä suurempi, mitä keskeisempi toimija on verkostossa.

Verkostossa keskeisiä toimijoita ovat erityisesti väliinpuotoajat, sekä aiemmin mainitut vastustavan ja puolustavan koalition poikkeusjäsenet. Näiden organisaatioiden keskeisyys selittyy toimijoiden kaikkia osapuolia tukevilla lausunnoilla, joissa organisaatiot tuovat monipuolisesti näkemyksiä sekä lainsäädännön puolesta että sitä vastaan, eikä niistä pysty kunnolla selvittämään mikä on toimijan oma näkemys aiheesta. Väliinpuotoajilla on paljon jaettu uskomuksia molempien koalitioiden toimijoiden kanssa.

Yritysvastuuoikeuden yhdistystä, Keskuskauppakamaria ja Suomen tekstiili & muoti ry:tä lukuun ottamatta muut vastustavan koalition toimijat ovat keskenään suunnilleen yhtä keskeisiä verkostolle. Puolustavassa koalitiossa toimijoiden keskellä on nähtävissä suurempaa vaihtelua ja Suomen itsenäisyyden juhlarahasto Sitra, Suomen ympäristökeskus SYKE ja Suomen luonnonsuojeluliitto ovat selvästi muita koalition jäseniä vähemmän keskeisiä.

Molempia koalitioita yhdistää jaetut mielipiteet kansallisen lainsäädännön tarpeellisuudesta. Merkittävin erottava tekijä koalitioiden välillä on, tulisiko laista säätää kansallisella vai ylikansallisella tasolla. Puolustavan koalition näkemyksen mukaan kansallinen lainsäädäntö on hyvä vaihtoehto, kun taas vastustavan koalition näkemyksen mukaan vähintään EU-tasoinen sääntely on ainoa toimiva ratkaisu.

Tulosten luotettavuus on kohtalainen. Louvainin menetelmän mukaisesti mitattuna aineistosta tehdyn graafin (kuva 2) modulariteettiarvo on tasan 0.39, joka jää hieman vajaaksi yleensä merkittävänä pidettävästä arvosta. Tätä arvoa olisi ollut mahdollista parantaa aineiston uudelleen käsittelyllä ja koodattavien konseptien tarkemmalla muotoilulla, mutta resurssisyistä ja aikapaineesta johtuen sitä ei lähdetty enää tekemään. Tulos on kuitenkin hyvin lähellä raja-arvoa ja graafin piirtämä kuva koalitiosta on selkeä, joten tämän tutkielman laajuuden puitteissa voidaan todeta koalitioiden olevan havaittavissa ja niiden erikoispiirteitä voidaan käsitellä vähintään suuntaa antavasti.

Lopullisessa verkostograafissa (kuva 2) on huomioitu ainoastaan 23 pääargumenttia, eli tukiargumentit on jätetty verkoston ulkopuolelle. Tukiargumenttien huomioiminen huononsi modulariteettiarvoa ja vaikeutti graafin tulkintaa. Lisäksi pääargumentit ovat asetelmaltaan olennaisempia tutkimuskysymyksiin vastausta hakiessa. ACF:n mukaan arvioituna organisaatioiden esittämät pääargumentit edustavat policy-ydinuskomuksia, joita tässä tutkielmassa on tarkoituksena analysoida. Tukiargumentit ovat puolestaan luonteeltaan hyvin instrumentaalisia ja yksityiskohtaisia, joten ACF:n uskomusjärjestelmän mukaisesti ne edustavat sekundaarisia, eli toissijaisia, uskomuksia ja eivät ole tämän tutkielman tutkimuskohteena.

Taulukossa 6 on esitelty kaikki pääargumentit ja niiden esiintyvyys puolustavan ja vastustavan koalition sekä väliinputojien lausunnoissa. Taulukkoon on huomioitu vain samanmielisyyttä esittävät argumentit, eli ne argumentit, joita toimijat ovat suoraan ilmoittaneet tukevansa. Taulukosta saa ensisilmäyksellä käsityksen siitä, millaista argumentointia eri koalitiot ovat käyttäneet ja voidaan jo heti nähdä, että ne eivät jaa kovinkaan paljon samanlaisia uskomuksia.

Taulukko 6 Kaikkien pääargumenttien esiintyminen aineistossa (vain samanmieliset argumentit)

Käytetty argumentti	Puolustava	Vastustava	Väliinpuotoajat	Summa
Laki edistää ihmisoikeuksia	21		2	23
Suomen tulee seurata EU:n lainsäädäntöä		16	3	19
Erillislaki selkeyttäisi sääntelyä	14	2	2	18
Kansallinen lainsäädäntö ei ole tarpeellinen tai se ei toisi lisäarvoa jo olemassaolevaan sääntelyyn		14		14
Globaalit ongelmat vaativat globaalin ratkaisun		12	1	13
Lainsäädäntöön liittyvien prosessien ja määritelmien määrittely vaikeaa		11	2	13
Yritysvastuulaki on kirjattu hallitusohjelmaan	13			13
Yritysvastuun tulee perustua vapaaehtoisuuteen		12	1	13
Legitimiteettiongelma		12		12
Kansallinen lainsäädäntö parantaa ihmisoikeusloukkausten uhrien oikeussuojaa	10	1		11
Kansallinen lainsäädäntö voidaan toteuttaa EU-säädöstä ennakoivasti ja mukauttaa sääntelyyn myöhemmin	10			10
Lainsäädäntö heikentää suomalaisten yritysten kilpailukykyä kv-markkinoilla		10		10
Lainsäädäntö on hallinnollisesti raskas		9	1	10
Suomesta yritys vastuun edelläkävijä ja esimerkkinä	10			10
Hintakilpailun tasaaminen tuottajien ja palveluntarjoajien välillä	7	1	1	9
Kansallisen lainsäädännön valvonta vaikeaa	1	4		5
Laki kasvattaisi yritysten ja ihmisten tietoisuutta vastuuongelmista	4			4
Valtioiden tai ulkomaisten yritysten vastuuta/valvontaa ei voi siirtää suomalaisille yrityksille		5		5
Markkinat ovat paras tapa ohjata yritysten vastuullisuutta		3		3
Yritysten asettaminen vastuuseen sen vaikutusvallan ulkopuolisista tai vaikeasti ennustettavista ongelmista ei ole perusteltua		3		3
Ihmisoikeuskysymyksiä ei valvota/toimeenpanna Suomessakaan riittävästi	1			1
Koronaviruspandemia heikentänyt yritysten taloudellista tilaa, joten ei varaa investoida vastuullisuuteen		1		1
Laki saattaa mahdollistaa viherpesun			1	1

5.1 Puolustava koalitio: Suomesta yritys vastuun edelläkävijämaa

Verkostoa tarkastellessa erottui selkeästi lainsäädäntöä puolustava koalitio, joka on graafissa esitetty punaisella värillä. Tässä koalitiossa toimijoita on 26 kappaletta ja suurin osa (69 %) niistä on kansalaisyhteiskunnan järjestöjä, eli ammattiliittoja ja kansalaisjärjestöjä, jotka ovat erikoistuneet vastuullisuuskysymyksiin yhteiskunnassa. Koalitioon

kuuluu myös viisi yritystä, jotka ovat liiketoiminnassaan profiloituneet vastuullisiksi. Lisäksi koalitioon sijoittui kaksi valtion virastoa tai laitosta. Taulukossa 7 on nähtävillä kaikkien puolustavan koalitioon kuuluvien organisaatioiden jaottelu toimialoittain.

Taulukko 7 Puolustavan koalition organisaatioiden jakautuminen toimialoittain

Toimiala	N	%
Kansalaisyhteiskunnan järjestö	18	69 %
Yritys	5	19 %
Valtion virasto tai laitos	2	8 %
Muu	1	4 %
Yhteensä	26	100 %

Taulukossa 8 on eriteltynä lainsäädännön puolesta puhuvat toimijat sekä niiden käyttämien argumenttien jakautuminen puolustavan koalition organisaatioiden kesken. Taulukon lasketuista argumenteista on huomioitu vain pääargumentit. Eniten argumentteja on käyttänyt kansalaisjärjestö Reilu kauppa ry. Muita keskeisiä toimijoita puolustavalle koalitiolle ovat Finnwatch ry, Palvelualojen ammattiliitto ry sekä Akava ry, SAK ry ja STTK.

Erityisesti Finnwatch ry on koalitiolle keskeinen toimija ja sillä on ainoana verkostossa yhteys jokaiseen koalition organisaatioon. Finnwatch on omilla kotisivuillaan julkaissut lausuntoaan täydentävän asiantuntijalausunnon yritysvastuulain selvitystyöstä (Finnwatch 2020), missä käsitellään Finnwatchin kantaa tässä tutkielmassa aineistona ollutta lausuntoa kattavammin. Finnwatchin laajempi lausunto on kuitenkin rajattu tämän tarkastelun ulkopuolelle, sillä sitä ei jätetty luettavaksi lausuntopalvelu.fi- palvelun kautta. Jos lausunto olisi huomioitu tässä tutkielmassa, on mahdollista, että Finnwatch olisi ollut myös eniten argumentteja käyttänyt toimija.

Vähiten pääargumentteja käyttäneet toimijat ovat lausunnoissaan keskittyneet kommentoimaan lainsäädännön tavoitteita ja pyrkineet nostamaan esiin omasta mielestään tärkeitä teemoja, joita selvitys ei huomioi. Tällaisia teemoja ovat esimerkiksi ympäristön tai yksityisyydensuojan laajempi huomiointi lainsäädännössä. Iso osa näiden organisaatioiden esittämistä argumenteista ovat myös organisaatioiden uskomuksia tukevia toissijaisia uskomuksia, joiden luonne on hyvin yksityiskohtainen tai instrumentaalinen, eivätkä ne ole oleellisia policy-ydinuskomuksia arvioitaessa.

Puolustava koalitio käyttää lausunnoissaan vähemmän argumentteja kuin vastustava koalitio. Yhteensä koalition toimijat käyttivät 14:ää erilaista pääargumenttia. Lainsäädäntö nähdään tarpeellisena, ihmisoikeuksia edistävänä, sääntelyä selkeyttävänä ja epäreilua hintakilpailua hillitsevänä instrumenttina. Taulukossa 8 on eritelty tarkemmin puolustavan koalition käyttämät argumentit ja argumentit, joista toimijat ovat myös ilmaisseet olevansa eri mieltä. Puolustavan koalition argumenttien keskiarvo on 4,7 argumenttia per lausunto.

Taulukko 8 Puolustavan koalition käyttämät argumentit

Puolustavan koalition argumentit	Eri mieltä	Samaa mieltä	N	%
Laki edistää ihmisoikeuksia	0	21	21	17 %
Kansallinen lainsäädäntö ei ole tarpeellinen tai se ei toisi lisäarvoa jo olemassaolevaan sääntelyyn	14	0	14	11 %
Erillislaki selkeyttäisi sääntelyä	0	14	14	11 %
Yritysvastuulaki on kirjattu hallitusohjelmaan	0	13	13	11 %
Suomesta yritys vastuun edelläkävijä ja esimerkkinä	0	10	10	8 %
Kansallinen lainsäädäntö parantaa ihmisoikeusloukkausten uhrien oikeussuojaa	0	10	10	8 %
Kansallinen lainsäädäntö voidaan toteuttaa EU-säädöstä ennakoivasti ja mukauttaa sääntelyyn myöhemmin	0	10	10	8 %
Lainsäädäntö on hallinnollisesti raskas	8	0	8	7 %
Lainsäädäntö heikentää suomalaisten yritysten kilpailukykyä kv-markkinoilla	8	0	8	7 %
Hintakilpailun tasaaminen tuottajien ja palveluntarjoajien välillä	0	7	7	6 %
Laki kasvattaisi yritysten ja ihmisten tietoisuutta vastuuongelmista		4	4	3 %
Yritysvastuun tulee perustua vapaaehtoisuuteen	1	0	1	1 %
Ihmisoikeuskysymyksiä ei valvota/toimeenpanna Suomessakaan riittävästi	0	1	1	1 %
Kansallisen lainsäädännön valvonta vaikeaa	0	1	1	1 %
Yhteensä	31	91	122	100 %

Puolustavaa koalitiota yhdistää erityisesti näkemys lainsäädännön positiivisista vaikutuksista ihmisoikeuksiin ja sääntelyn selkeyttämiseen. Lausunnonantajista 21 kappaletta, eli 81 %, on suoraan ilmaissut lausunnossaan lainsäädännön parantavan ihmisoikeuksien toteutumista ja 10 toimijaa, eli 38 %, on sitä mieltä, että lainsäädäntö edistäisi ihmisoikeusloukkausten uhrien oikeussuojaa.

Useat toimijat myös peräänkuuluttavat yritysvastuulain kuulumista hallitusohjelmaan ja haluaisivat Suomesta yritysvastuun edelläkävijän ja mallimaan, joka voisi näyttää esimerkkiä erityisesti EU-lainsäädäntöä suunnitellessa. Mahdollista EU-sääntelyä ei myöskään nähdä kansallisen lainsäädännön esteenä, vaan 38 % lausunnonantajista näkee, että kansallinen lainsäädäntö voidaan mukauttaa mahdolliseen EU-sääntelyyn myöhemmin. Esimerkiksi Eettisen kaupan puolesta ry ja Teollisuusliitto ry ovat perustelleet kantaansa seuraavalla tavalla:

On todennäköistä, että EU-tason yhteisen yritysvastuusäätelyn luomisessa kuluu vielä vuosia eikä prosessia saada päätökseen tällä hallituskaudella. EU-tason sääntelyn tuloon voidaan varautua kansallisessa lainsäädännössä lisäämällä lakiin säännös, jonka myötä kansallista yritysvastuulakia sopeutetaan EU-sääntelyn astuessa voimaan ja jos EU-sääntelyn yrityksille asettamat velvollisuudet ovat Suomen kansallista sääntelyä matalammalla tasolla.

Eettisen kaupan puolesta ry

Valmistelussa on huomioitava asian valmistelu EU-tasolla, ja tarvittaessa sopeutettava kansallinen lainsäädäntö vastaamaan EU-sääntelyä.

Teollisuusliitto ry

Organisaatioista 31 %, eli 8 kappaletta, on myös ilmaissut eriävän mielipiteensä lainsäädännön oletetuista negatiivisista vaikutuksista yritysten kilpailukykyyn kansainvälisillä markkinoilla. Yksikään koalition toimijoista ei ole ilmaissut lainsäädännön vaikuttavan kilpailukykyyn negatiivisesti. Organisaatiot, jotka ovat puhuneet kilpailukykyä ja yritysvastuulaista, ilmaisevat vastuullisuuden voivan myös parhaassa tapauksessa parantaa yrityksen kilpailukykyä ja tuoda sille positiivista näkyvyyttä markkinoilla vastuullisuuden johdosta. Yrityksistä Voglia Oy ja Pure Textiles Oy ovat suoraan ilmaisseet mielipiteensä vastuullisuuden positiivisista vaikutuksista yrityksen kilpailukykyyn:

Lain vaikutusarvioinnissa positiiviset vaikutukset kestävään kehitykseen tulee ottaa huomioon eikä keskittyä pelkästään kustannusvaikutuksiin yrityksille. Kustannusvaikutuksia on, mutta vastuullisuus on koko ajan enenevässä määrin tärkeää kuluttajille ja myös yritysten työntekijöille. Siitä on siis myös etua.

Pure Waste Textiles Oy

Vastuullisuus voi olla yrityksille myös kannattavaa sille [sic] kuluttajat entistä enemmän odottavat sitä yrityksiltä.

Voglia Oy

Näiden argumenttien lisäksi osa puolustavan koalition toimijoista kokee lainsäädännön tasaavan epäreilua hintakilpailua yritysten välillä. Vaikutusta on perusteltu monien yritysten tavalla siirtää tuotantoaan halpatuotantomaihin, joissa muun muassa ihmisoikeuksien toteutumattomuuden takia voidaan tuotanto suorittaa halvemmilla kustannuksilla. Asianmukaisen huolellisuusvelvoitteen avulla voitaisiin vaikuttaa yritysten kykyyn käyttää tuotannossaan esimerkiksi yrityksiä, jotka eivät maksa työntekijöilleen asianmukaista palkkaa. Tämä näkyisi luonnollisesti myös tuotteiden hinnoissa, mutta olisi puolustavan koalition toimijoiden mielestä reilua myös niitä toimijoita kohtaan, jotka jo valmiiksi käyttävät tuotantoonsa enemmän varoja varmistuakseen ihmisoikeuksien kunnioittamisesta.

Vaikutusarvioinnissa tulee ottaa huomioon yritysvastuulain vaikutukset ihmisoikeuksien toteutumiselle niissä maissa, joissa tässä on nyt ongelmia. Kustannusten arvioinnissa tulee pitää mielessä, että keskittämällä tuotantoa maihin joissa poljetaan ihmisoikeuksia polkemalla on tällä hetkellä mahdollista leikata tuotantokustannuksia ja sitä kautta saada epäreilua kilpailuetua markkinoilla.

Black Moda Oy

Puolustavan koalition organisaatiot suhtautuvat optimistisesti myös lainsäädännön sovellettavuuteen, eivätkä ne allekirjoita väitettä lainsäädännön raskaasta hallinnoinnista. Kahdeksan organisaatiota on suoraan ilmaissut kannattavansa avointa ja joustavaa lainsäädäntöä, joka jättää asianmukaiselle huolellisuuden tulkinnalle liikkumatilaa, jotta sääntely ei turhaan rasittaisi esimerkiksi pieniä ja keskisuuria yrityksiä. Esimerkiksi Kuluttajaliitto argumentoi lausunnossaan näin:

Huolellisuuden asianmukaisuutta painottavalla, avoimella ja joustavalla säännöksellä on monia hyviä puolia, joihin myös selvityksessä viitataan. Kuluttajaliitto kannattaa asianmukaisen huolellisuuden suhteellisen avointa määrittelyä, joka mahdollistaa muun muassa laajan soveltamisalan rasittamatta kuitenkaan esimerkiksi pk-yrityksiä liiaksi.

Kuluttajaliitto ry

Kokonaisuutena arvioiden puolustavalla koalitiolla on lainsäädännöstä optimistinen näkemys ja sääntelyn aiheuttamista mahdollisista negatiivisista vaikutuksista huolimatta organisaatiot kokevat, että lainsäädännölle on selkeä tarve. Lausunnoissa toistuu huoli tämänhetkisen kilpailutilanteen epäreilueudesta ja ihmisoikeuksien tärkeydestä. Vaikka lailla olisikin joitain negatiiviseksi tulkittavia vaikutuksia yritysten toimintaan, kuten kustannusten kasvu, puolustavassa koalitiossa tämä nähdään pakollisena pahana, joka on siedettävä vastuullisen toiminnan saavuttamiseksi.

Selvityksessä nostetaan esille laista mahdollisesti aiheutuvia kustannusvaikutuksia, mutta sen muita mahdollisia vaikutuksia ei ole tarkasteltu. Lain keskeisenä tavoitteena on parantaa ihmisoikeuksien toteutumista, vähentää ihmisoikeusloukkauksia ja asettaa keinoja joilla uhrit voivat saada oikeutta.

Eettisen kaupan puolesta ry

Selvityksessä nostetaan esille mahdollisia laista aiheutuvia kustannusvaikutuksia, mutta lain muita mahdollisia vaikutuksia ei ole selvitetty. Yritysvastuulain keskeisenä tavoitteena on parantaa ihmisoikeuksien, mm. työntekijöiden oikeuksien, loukkausten uhrien asemaa ja vähentää ihmisoikeusloukkauksia. Vaikutusten arvioinnissa on olennaista keskittyä näiden tavoitteiden toteutumiseen ja niiden merkittävyyteen.

Akava ry, SAK, STTK

Puolustavan koalition toimijoita yhdistävät policy-ydinuskomukset määrittelevät ihmis-oikeudet ja vastuullisuuden lisäkustannuksia ja hallinnollista taakkaa painavammiksi tekijöiksi. Koalition toimijat uskovat kansallisen lainsäädännön asettavan Suomen edelläkävijän asemaan yritys vastuukeskustelussa EU:n tasolla ja toivovat tämän myös asettavan positiivisen kehityssuunnan yritys vastuulainsäädännölle.

5.2 Vastustava koalitie: globaalit ongelmat vaativat globaalit ratkaisut

Tässä luvussa käsitellään kansallista yritys vastuulainsäädäntöä vastustavan koalition erityispiirteitä. Vastustavassa koalitiossa on yhteensä 16 organisaatiota, joista suurin osa (82 %) on puolustavan koalition tavoin yhdistyksiä tai yhteisöjä. Yhteensä tämän koalition

toimijat käyttivät 16:ta erilaista argumenttia. Koalitioon kuuluvat järjestöt ovat pääasiassa talouden tai teollisuudenalan edunvalvonta- tai työnantajajärjestöjä. Taulukossa 9 on eritelty tarkemmin koalition toimijat toimialoittain.

Taulukko 9 Vastustavan koalition organisaatioiden jakautuminen toimialoittain

Toimiala	N	%
Talouden ja teollisuuden järjestö	11	69 %
Yritys	3	19 %
Kansalaisyhteiskunnan järjestö	2	13 %
Summa	16	100 %

Taulukossa 10 on eriteltyä lainsäädäntöä vastustavat toimijat sekä niiden käyttämien argumenttien jakautuminen oman koalitionsa organisaatioiden kesken. Taulukkoon laske-
tuista argumenteista on huomioitu vain pääargumentit. Eniten argumentteja on tehnyt Metsäteollisuus ry. Vastustavan koalition organisaatiot ovat myös käyttäneet puolustavaa koalitiota enemmän argumentteja lausunnoissaan. Vastustavan koalition toimijat ovat käyttäneet keskimäärin jopa 7,3:ää argumenttia per lausunto.

Taulukko 10 Vastustavan koalition argumenttien jakautuminen organisaatioiden kesken

Organisaatio	N	%
Metsäteollisuus ry	11	9 %
Outokumpu Oyj	10	9 %
Keskuskauppakamari	10	9 %
Suomen Yrittäjät	9	8 %
Elinkeinoelämän keskusliitto EK	9	8 %
Suomen tekstiili & muoti ry	8	7 %
Kauppa liitto ry	8	7 %
Kansainvälinen kauppakamari ICC Finland	8	7 %
Teknolohiateollisuus ry	8	7 %
Kemianteollisuus ry	7	6 %
Asianajotoimisto Castrén & Snellman Oy	6	5 %
Yritysvastuuoikeuden yhdistys	5	4 %
Muoti- ja urheilukauppa ry	5	4 %
Structured Profitability Oy	4	3 %
Finanssiala ry	4	3 %
Maa- ja metsätaloustuottajain keskusliitto MTK ry	4	3 %
Yhteensä	116	100 %

Taulukko 11 Vastustavan koalition käyttämät argumentit

Vastustavan koalition argumentit	Eri mieltä	Samaa mieltä	N	%
Suomen tulee seurata EU:n lainsäädäntöä	0	16	16	14 %
Kansallinen lainsäädäntö ei ole tarpeellinen tai se ei toisi lisäarvoa jo olemassaolevaan sääntelyyn	0	14	14	12 %
Globaalit ongelmat vaativat globaalin ratkaisun	0	12	12	10 %
Legitimiteettiongelma	0	12	12	10 %
Yritysvastuun tulee perustua vapaaehtoisuuteen	0	12	12	10 %
Lainsäädäntöön liittyvien prosessien ja määritelmien määrittely vaikeaa	0	11	11	9 %
Lainsäädäntö heikentää suomalaisten yritysten kilpailukykyä kv-markkinoilla	0	10	10	9 %
Lainsäädäntö on hallinnollisesti raskas	0	9	9	8 %
Valtioiden tai ulkomaisten yritysten vastuuta/valvontaa ei voi siirtää suomalaisille yrityksille	0	5	5	4 %
Kansallisen lainsäädännön valvonta vaikeaa	0	4	4	3 %
Yritysten asettaminen vastuuseen sen vaikutusvallan ulkopuolisista tai vaikeasti ennustettavista ongelmista ei ole perusteltua	0	3	3	3 %
Markkinat ovat paras tapa ohjata yritysten vastuullisuutta	0	3	3	3 %
Erillislaki selkeyttäisi sääntelyä	0	2	2	2 %
Koronaviruspandemia heikentänyt yritysten taloudellista tilaa, joten ei varaa investoida vastuullisuuteen	0	1	1	1 %
Hintakilpailun tasaaminen tuottajien ja palveluntarjoajien välillä	0	1	1	1 %
Kansallinen lainsäädäntö parantaa ihmisoikeusloukkausten uhrien oikeussuojaa	0	1	1	1 %
Summa	0	116	116	100 %

Taulukossa 11 on esitelty kaikki vastustavan koalition käyttämät argumentit. Kuten taulukosta voi nähdä, koalitio on näkemyksiltään hyvin yhteneväinen. Kaikkia koalition toimijoita yhdistää yhteinen uskomus siitä, että yritys vastuulaista tulisi säätää vähintään EU:n tasolla. Lisäksi koalition jäsenet kokevat, että kansallinen lainsäädäntö ei toisi lisäarvoa jo olemassa olevaan lainsäädäntöön tai sille ei ole tarvetta. Usein kansallisen lainsäädännön tarpeettomuutta perusteltiin mahdollisella EU-sääntelyllä, jonka voimaantulo tekisi kansallisesta laista toimijoiden mielestä päällekkäisen tai liian tiukan. Organisaatioita huolestutti erityisesti kansallisen lainsäädännön ja EU-lainsäädännön välinen suhde: tulisiko yrityksille päällekkäisiä tai ristiriitaisia raportointivelvoitteita tai muita toimenpiteitä ja olisiko kansallinen lainsäädäntö mahdollisesti EU-sääntelyä tiukempaa?

Suomessa voimassaoleva lainsäädäntö (esimerkiksi työ- ja tasa-arvolainsäädäntö) ja sitä tukeva oikeusjärjestelmä suojaa ihmisoikeuksia jo nykyään. Ihmisoikeuksia koskevan yritysvastuun säätäminen yrityksille, joiden toiminta tapahtuu kokonaisuudessaan Suomessa, ei voida katsoa millään tavalla edistävän ihmisoikeusloukkausten vähenemistä. Jos ihmisoikeuksien toteutumisessa havaitaan kansallisesti puutteita, näitä epäkohtia tulisi korjata ennen kaikkea lainsäädäntöä (esimerkiksi työ- tai tasa-arvolainsäädäntöä) kehittämällä tai viranomaisvalvontaa ja -yhteistyötä parantamalla. Sama koskee ympäristölainsäädäntöä.

Keskuskauppakamari

Kansallinen lainsäädäntö voi osoittautua yritysvastuun tavoitteisiin nähden tehottomaksi, koska suomalaisten vaatimusten täytäntöönpano saattaa ulkomaisten yritysten kohdalla olla haastavaa. Samalla lainsäädännön pirstaloitumisesta seuraa, että useammassa maissa operoiva yritys joutuu noudattamaan toisistaan poikkeavia vaatimuksia, mikä kasvattaa hallinnollisia kustannuksia ja heikentää suomalaisten yritysten kilpailuedellytyksiä. EU-tason lainsäädäntö kohtelee markkinatoimijoita tasapuolisesti ja edistää yhteisen pelikentän syntymistä.

Kaupan liitto ry

Yritysvastuuoikeuden yhdistys, Keskuskauppakamari ja Suomen tekstiili & muoti ry vaikuttavat olevan vastustavan koalition portinvartijoita, eli vastustavaa ja puolustavaa koalitiota yhdistäviä toimijoita. Portinvartijat esittävät paljon argumentteja sekä lainsäädännön puolesta että sitä vastaan, mutta ovat sijoittuneet vastustavaan koalitioon ja toimivat eräänlaisena yhdyslinkkinä kahden koalition välillä. Vaikka organisaatiot esittävät lainsäädännöstä myönteisiä arvioita, on niiden yleinen mielipide kansallisesta yritysvastuulaista kuitenkin torjuva. Pääargumenttina myös näillä organisaatioilla on lainsäädännön tarve erityisesti Euroopan unionin tasolla:

Yritysvastuun kehittyminen ei ole myöskään samantahtista sen eri osa-alueilla, kuten ihmisoikeus-, ilmasto- ja ympäristöasioissa. Suomi ei voi irrottautua EU:n tasolla päätettävistä kehityslinjoista, joissa esimerkiksi ympäristöä, hallinnointia, hankintaketjujen toimintaa ja pääomamarkkinoiden rakenteita koskevat hankkeet seuraavat omia kehityspolkujaan. Kansallinen yritysvastuulainsäädäntö, jossa kaikki vaikutusalueet tulee käsitellyksi yhtenä kokonaisuutena, ei voi käsillä olevassa tilanteessa

olla tehokas ohjausväline.

Keskuskauppakamari

Selvitystyössä myös todetaan, että kansallinen lainsäädäntö saattaisi johtaa suomalaisille tai Suomessa toimiville yrityksille asetettavaan korkeampaan vaatimustasoon suhteessa muihin eurooppalaisiin verrokkimaihin. Suomen Tekstiili & Muoti ry:n näkemyksen mukaan tämän tyyppiset tilanteet on ehdottomasti vältettävä. Toivommekin, että kansallisen lainsäädännön valmistelutyö lopetetaan ja Suomi ottaa aktiivisen roolin ihmisoikeuksia ja ympäristöä koskevan asianmukaisen huolellisuuden edistämiseen vähintään EU-tasolla.

Suomen tekstiili & muoti ry

Osa organisaatioista myös kokee, että vastuullisuus on aihealueena hyvin hankalasti määriteltävä ja sen vuoksi lainsäädännön muotoilu voisi olla liian hankalaa. Toimijat katsovat, että tehokkaan ja toimivan sääntelyn määrittely on vaivalloista esimerkiksi asianmukaisen huolellisuuden osalta. Erityisesti keskiössä on huoli siitä, milloin yritys on täyttänyt asianmukaisen huolellisuuden velvoitteensa ja niin sanotusti tehnyt tarpeeksi vastuullisuutensa eteen. Jotkut organisaatioista ovat myös sitä mieltä, että kansallinen lainsäädäntö on tarpeeton, sillä suomalaiset yritykset toimivat jo erittäin vastuullisesti:

Suomalaiset yritykset ovat vastuullisuusasioissa maailman kärkeä. Lähes sata suomalaista yritystä on esimerkiksi mukana YK:n Global Compact -aloitteessa, jossa yritykset sitoutuvat toimimaan kymmenen periaatteen mukaan ihmisoikeuksiin, työelämän standardeihin, ympäristöön ja korruption kitkemiseen liittyen. Lisäksi usea suomalainen yritys on valittu maailman vastuullisimpien yritysten Global 100 -listalle. Listan yrityksiä arvioidaan erilaisilla ympäristövastuun, sosiaalisen vastuun ja hyvän hallinnon mittareilla.

Kemianteollisuus ry

Kuten taulukosta 11 näkee, lausunnonantajille ei ole kertaakaan koodattu eriävää mieltä mistään konseptista. Tämä on osin selitettävissä toimijoiden käyttämällä retorikalla, josta oli vaikea tulkita eriäviä mielipiteitä. Lausunnoissaan toimijat kertoivat suoraan oman näkemyksensä lainsäädännön vaikutuksista, jotka yleisesti ottaen nähtiin negatiivisina, eivätkä ottaneet kantaa mahdollisiin positiivisiin vaikutuksiin tai nostaneet esiin muita näkökulmia. Osittain erimielisyydet ovat myös jääneet koodaamatta niiden

hankalan tulkitsemisen vuoksi. Jos toimija ei ole suoraan ilmaissut olevansa eri mieltä jonkun konseptin kanssa, se on jätetty koodaamatta väärinymmärryksen välttämiseksi.

Lausunnoissaan toimijat nostavat pääasiassa samankaltaisia mielipiteitä esille ja eivät ota juurikaan puheeksi lainsäädännön myönteisiä vaikutuksia. Vastustavan koalition toimijat pyrkivät lähtökohtaisesti tuomaan esiin ainoastaan negatiivisia puolia, joita kansallisella lainsäädännöllä voisi olla. Erityisesti koalition jäseniä huolestuttaa yritysten oikeusturva ja kustannusten kasvu.

Näiden huolenaikheiden lisäksi vastustavan koalition toimijoita yhdistää erityisesti näkemykset toteuttavissa olevan lainsäädännön legitimititeetti-ongelmista. Koalition jäsenillä on vahva yhteinen näkemys siitä, että lainsäädännön tulisi olla vähintään EU-tasoisista ja että globaaleihin ongelmiin tarvitaan välttämättä globaali ratkaisu. Toimijat ovat erityisesti skeptisiä kansallisen lainsäädännön legitimitetistä ja epäilevät, että kansallinen laki ei toisi haluttuja ratkaisuja ihmisoikeusongelmiin erityisesti kolmansissa maissa. Organisaatioiden mukaan Suomella ei ole lainsäädännöllistä valtaa vaikuttaa kolmansien maiden lainsäädäntöön tai toimintatapoihin:

Selvityksessä jää kuitenkin pitkälti auki, onko kansallisella lailla edes mahdollista säätää yrityksen vastaavan alihankintaketjussaan tapahtuneista ympäristövelvoitteiden ja sosiaalisten velvoitteiden rikkomisesta. Mahdolliseen kansalliseen lakiin liittyisi toimeenpano-ongelmia kolmansissa maissa.

Outokumpu Oyj

Ihmisoikeusongelmat kansainvälisissä toimitusketjuissa ovat luonteeltaan globaaleja, toimitusketjujen toisessa päässä tapahtuvia kolmansien maiden työntekijöiden työoloja, työturvallisuutta ja palkkausta koskevia rikkomuksia. Ne ovat ongelmia, jotka eivät tapahdu Suomessa eikä suomalaisella lainsäädännöllä voida vaikuttaa konkreettisesti kolmansien maiden heikkoihin työoloihin, erilaiseen työkulttuuriin tai ympäristölainsäädäntöön.

Elinkeinoelämän keskusliitto

Lisäksi 10 organisaatiota, eli 63 %, on sitä mieltä, että kansallinen lainsäädäntö saattaisi vaikuttaa negatiivisesti suomalaisten yritysten kilpailukykyyn erityisesti kansainvälisillä markkinoilla. Organisaatiot ovat esittäneet muun muassa seuraavanlaisia näkemyksiä:

Kansallinen lainsäädäntö heikentää suomalaisten yritysten kilpailukykyä ja lisää yritysten hallinnollista taakkaa. Vain suomalaisia yrityksiä koskeva sääntely heikentää suomalaisten yritysten kilpailuasemaa globaaleilla markkinoilla ja myös eurooppalaisiin verrokkeihin verrattuna. Erilaisten kansallisten yritys vastuulakien säätäminen on itse ongelman ratkaisun kannalta toimimaton ratkaisu.

Suomen Yrittäjät

Kun EU-tasolla huolellisuusvelvoitteen säätäminen etenee jo kovaa tahtia, on kemianteollisuuden näkökulmasta paitsi resurssien väärinkäyttöä myös huolestuttavaa suomalaisten yritysten kilpailukyvyn kannalta alkaa työstämään omaa kansallista lainsäädäntöä asiassa. Kemianteollisuus näkisi mieluummin Suomen roolin aktiivisena EU-tason sääntelyyn vaikuttajana kuin, että samaan aikaan työstetään kansallista lainsäädäntöä.

Kemianteollisuus ry

Kilpailukykyä heikentävänä ominaisuutena nähdään erityisesti lainsäädännön hallinnollinen raskaus ja sen aiheuttamat lisäkustannukset yrityksille. Organisaatiot ovat huolissaan lainsäädännön velvoittavasta luonteesta, joka saattaisi edellyttää yrityksiä kehittämään uusia prosesseja vastuullisuutensa arviointiin. Tällaisten menettelyjen kustannuksien katsotaan nousevan helposti liian korkeiksi ja vaikuttavan negatiivisesti yritysten kilpailukykyyn, erityisesti jos muihin maihin rekisteröityneet yritykset eivät joudu tekemään vastaavanlaisia investointeja.

Asianmukaisen huolellisuuden prosessin tulisi mahdollisimman pitkälle olla integroitavissa yrityksen normaaliin suunnittelu-, toteutus-, seuranta- ja riskienhallintamenettelyyn. Yritysvastuulaissa tulisi mahdollisuuksien mukaan välttää vaatimuksia, joiden johdosta yritykset joutuisivat toteuttamaan normaalista yritystoiminnasta erilisiä menettelyjä.

Structured Profitability Oy

Osa toimijoista myös näkee, että vastuullisuus ihmisoikeuksien toteutumisesta on ensisijaisesti valtioilla ja tästä syystä erityisesti yritykset tulisi jättää sääntelyn ulkopuolelle. Vastustavan koalition jäsenistä 12 kappaletta, eli 75 %, myös näkee yritys vastuun olevan ensisijaisesti vapaaehtoisuuteen perustuva käsite, joka voidaan myös tulkita vastahakoisuudeksi lailliselle sääntelylle. Vapaaehtoisuuteen perustuva yritys vastuun olisi monien toimijoiden mielestä ensisijainen vaihtoehto, mutta lainsäädännön välttämättä toteutuessa

sen tulisi olla vähintäänkin EU-tasoista. Itsesääntely on suosittu vaihtoehto erityisesti lausunnon jättäneiden yritysten tai niiden edunvalvojien mielestä ja monet yritykset perustelevat vapaaehtoisen vastuullisuuden riittävyttä erilaisilla sertifikaateilla ja standardeilla:

Yrityksissä on jo tällä hetkellä käytössä paljon vastuullisuutta koskevaa itsesääntelyä ja erilaisia vapaaehtoisuuteen pohjautuvia mittareita. Esimerkiksi terästeollisuus valmistelee parhaillaan globaalia ResponsibleSteel -standardia ja sertifiointijärjestelmää. Standardi kattaisi useita eri ympäristövastuun, sosiaalisen vastuun ja hyvän hallinnon periaatteita. ResponsibleSteel -standardin tavoitteena on antaa yrityksille ja kuluttajille ympäri maailman varmuus siitä, että teräs on tuotettu vastuullisesti.

Outokumpu Oyj

Yrityksissä on jo tällä hetkellä käytössä paljon vastuullisuutta koskevaa itsesääntelyä ja erilaisia vapaaehtoisuuteen pohjautuvia mittareita, ja suomalaiset yritykset ovat vastuullisuusasioissa maailman kärkeä. Usea suomalainen yritys on valittu maailman vastuullisimpien yritysten Global 100 -listalle. Listan yrityksiä arvioidaan erilaisilla ympäristövastuun, sosiaalisen vastuun ja hyvän hallinnon mittareilla. Itsesääntelyinstrumenttien etuna on muun muassa se, että niillä voidaan puuttua joustavasti hyvin erilaisiin tilanteisiin, joita lainsäädännössä ei välttämättä ole voitu huomioida.

Teknologiateollisuus ry

Iso osa organisaatioista myös kokee, että suomalaisia yrityksiä ei voida laittaa vastuuseen ulkomaisten yritysten toimista. Asianmukaiseen huolellisuusvelvoitteeseen kuuluu oletus siitä, että yritykset ovat myös tietoisia niiden alihankkijoiden toiminnasta, mutta lausuntojen perusteella vastustavan koalition organisaatiot näkevät tämän epärealistisena tai vähintäänkin liian vaikeana suomalaisille yrityksille.

Yritykset voivat olla vastuussa vain toimista, joihin niillä on suoraa vaikutusvaltaa. Kyseessä voi olla yritysten liiketoiminnan suorat vaikutukset esimerkiksi ympäristöön ja ihmisiin eli esimerkiksi toimintaan työnantajana tai tuotantolaitoksen pyörittäjänä. Näitä seikkoja säännellään jo erilaisin kansainvälisin sopimuksin sekä kansallisin laeilla. Yrityksiä on käytännössä mahdotonta vastuuttaa [sic] uskottavasti ja tehokkaasti pakottavan sääntelyn kautta toimista, jotka ovat niiden suoran vaikutusvallan

ulkopuolella.

Kansainvälinen kauppakamari ICC Finland

Vastustavan koalition lopullinen näkemys yritys vastuulaista on negatiivinen. Koalition toimijoita yhdistävät policy-ydinuskomukset liittyvät ylikansallisen lainsäädännön tehokkaampaan ja reilumpaan asetelmaan kansalliseen lainsäädäntöön verrattuna. Organisaatiot kokevat, että kansallinen lainsäädäntö aiheuttaisi enemmän negatiivisia kuin positiivisia vaikutuksia yritysten toiminnalle ja ylikansallinen lainsäädäntö tai kokonaan säätelemättä jättäminen olisivat toimivampia vaihtoehtoja.

5.3 Väliinpuotoajat: ei selkeää mielipidettä

Osa toimijoista ei sijoittunut selkeästi kumpaankaan havaittuun koalitioon ja olivat myös keskenään ristiriidassa, jolloin ne eivät muodostaneet selkeästi omaa koalitiotaan. Näihin toimijoihin viitataan tässä tutkielmassa väliinpuotoajina. Väliinpuotoajia yhdistää niiden mielipiteen epäselvyys kansallista yritys vastuulakia koskien.

Väliinpuotoajat ovat esittäneet kommentteja sekä lainsäädännön puolesta että sitä vastaan. Lausunnoista ei kuitenkaan saa selvää kuvaa toimijan lopullisesta mielipiteestä lainsäädännön kannalta. On oletettavaa, että ainakin osa tämän ryhmän toimijoista on tahallisesti antanut lausuntonsa hyvin laaja-alaisesti, jotta selkeää kuvaa sen mielipiteestä ei voitaisi päätellä.

Myös väliinpuotoajista suurin osa on yhdistyksiä tai yhteisöjä (75 %) ja yhteensä toimijat käyttivät yhdeksää erilaista argumenttia. Taulukossa 12 on eritelty tarkemmin väliinpuotoajien jakautuminen toimialoittain.

Taulukko 12 Väliinpuotoajien jakautuminen toimialoittain

Toimiala	N	%
Yritys	1	25 %
Kansalaisyhteiskunnan järjestö	1	25 %
Talouden ja teollisuuden järjestö	2	50 %
Summa	4	100 %

Alla olevassa taulukossa 13 on eritelty päättämättömät organisaatiot, sekä niiden käyttämien argumenttien jakautuminen. Taulukkoon lasketuista argumenteista on huomioitu vain pääargumentit. Eniten argumentteja on tehnyt Suomen YK-nuoret, joka oli myös huolissaan lainsäädännön saattavan lisätä yritysten harjoittaman viherpesun riskiä:

Vaikutusarvioinnissa tulisi huomioida erityisesti mahdollisia uhkia: yritysten edellytyksiä toteuttaa viherpesua sekä yritysten mahdollisuuksia kiertää lainsäädäntöä esimerkiksi viemällä toimintaansa heikomman sääntelyn alihankintamaihin, jos globaalit tuotantoketjut jätetään lainsäädännön ulkopuolelle ja mukaan otetaan vain Suomen markkinoilla toimivat yritykset ilman niiden alihankintaketjuja.

Suomen YK-nuoret

Taulukko 13 Argumenttien jakautuminen organisaatioiden kesken

Organisaatio	N	%
Suomen YK-nuoret	5	33 %
Suomen tilintarkastajat ry	4	27 %
Osuustoimintakeskus Pellervo ry	3	20 %
SOK	3	20 %
Yhteensä	15	100 %

Väliinputoajien käyttämissä argumenteissa on paljon hajontaa ja yhteistä näkemystä ei juuri ole. Neljästä organisaatiosta kolme on kuitenkin sitä mieltä, että kansallisen lainsäädännön sijaan Suomen tulisi odottaa Euroopan Unionin omaa yritysvastuulainsäädäntöä. Väliinputoajien argumentoinnissa on yleistä, että organisaatiot puhuvat sekä lainsäädännön puolesta että sitä vastaan.

Toisaalta toimijat nostavat esiin kansallisen lainsäädännön positiivisen vaikutuksen ihmisoikeuksiin ja sääntelyn selkeytymiseen, mutta myös tyrmäävät sen toteamalla ongelman olevan globaali ja vaativan tästä syystä globaalin ratkaisun. Esimerkiksi Suomen tilintarkastajat ry on kommentoinut yritysvastuulakia seuraavanlaisesti:

Yhdymme yritysvastuulain oikeudellisessa selvityksessä esitettyyn näkemykseen siitä, että mahdollinen kansallisen yritysvastuulain säätäminen erillislakina olisi toimivin ratkaisu. Kiinnitämme kuitenkin huomiota siihen, että sääntelytapaa arvioitaessa keskeinen arvioitava seikka on se, onko kansallinen lainsäädäntö globaalissa kysymyksessä paras vaihtoehto ottaen huomioon kansainväliset ja erityisesti Euroopan

unionin vireillä olevat selvitykset ja sääntelyhankkeet.

Suomen tilintarkastajat ry

Väliinpuotoajia ei ole mielipiteiden moninaisuuden vuoksi voitu niputtaa yhdeksi koalitioksi. Organisaatioiden lausuntoja käsitellään kuitenkin muista erillään, sillä niistä on erittäin vaikea sanoa mitä mieltä toimijat lainsäädännöstä oikeasti ovat. Taulukossa 14 on esitelty yksityiskohtaisemmin kaikki väliinpuotoajien käyttämät argumentit.

Taulukko 14 Väliinpuotoajien käyttämät argumentit

Käytetty argumentti	Eri mieltä	Samaa mieltä	N	%
Suomen tulee seurata EU:n lainsäädäntöä	0	3	3	20 %
Laki edistää ihmisoikeuksia	0	2	2	13 %
Lainsäädäntöön liittyvien prosessien ja määritelmien määrittely vaikeaa	0	2	2	13 %
Erillislaki selkeyttäisi sääntelyä	0	2	2	13 %
Laki saattaa mahdollistaa viherpesun	0	1	1	7 %
Yritysvastuun tulee perustua vapaaehtoisuuteen	0	1	1	7 %
Kansallinen lainsäädäntö ei ole tarpeellinen tai se ei toisi lisäarvoa jo olemassaolevaan sääntelyyn	1	0	1	7 %
Globaalit ongelmat vaativat globaalin ratkaisun	0	1	1	7 %
Hintakilpailun tasaaminen tuottajien ja palveluntarjoajien välillä	0	1	1	7 %
Lainsäädäntö on hallinnollisesti raskas	0	1	1	7 %
Yhteensä	1	14	15	100 %

Kolmen toimijan (Suomen tilintarkastajat ry, Osuustoimintakeskus Pellervo ry, SOK) lausunnoissa esitetään toivomus Suomelle EU-lainsäädännön seuraamisesta, joka viestii vahvasti kansallista lainsäädäntöä vastaan. Erityisen mielenkiintoista on, että SOK on lausunnossaan vedonnut EU-lainsäädäntöön. SOK on yksi alkuperäisen Yritysvastuun ykkösketjuun- vetoomuksen allekirjoittaneista yrityksistä, joten on mielenkiintoista, että sen kanta on muuttunut vetoomuksen allekirjoittamisen jälkeen:

Katsomme, että yritysvastuun edistäminen on tärkeää ja ihmisoikeuksia koskevan asianmukaista huolellisuuden sääntelyä on tarpeen viedä eteenpäin. Yritysten näkökulmasta, jotta lainsäädäntö olisi tasapuolista ja vaikuttaisi aidosti ihmisoikeuksien toteutumiseen, sen pitäisi olla vähintään EU-tasoista ja koskea mahdollisimman laajaa joukkoa yrityksiä.

SOK

6 ANALYYSI: KOALITIOITA EROTTAVAT TEKIJÄT

Aikaisemmassa luvussa on tunnistettu koalitioden olemassaolo ja käsitelty niiden tekemiä argumentteja. Tässä luvussa keskitytään tarkastelemaan, miten koalitiot vertautuvat toisiinsa ja käsitellään niiden erityispiirteitä Advocacy Coalition Frameworkin (ACF) avulla poliittisen prosessin näkökulmasta. Keskiössä on erityisesti koalitioden policy-ydinuskomusten väliset erot ja se, mitä nämä mahdollisesti kertovat organisaatioiden tavoitteista ja kansallisen yritys vastuulain tulevaisuudesta.

Molemmissa koalitioissa on hyvin voimakkaat jaetut policy-ydinuskomukset, joiden pohjalle ne ovat luoneet mielipiteensä kansallisesta yritys vastuulainsäädännöstä. Puolustavalle koalitiolle on tärkeää, että kansallinen lainsäädäntö edistää ihmisoikeuksia ja että Suomella on mahdollisuus toimia yritys vastuun edelläkävijänä. Vastustavalle koalitiolle kansallista lainsäädäntöä tärkeämpää on saada lainsäädännöstä vähintään Euroopan unionin tasoinen ja koalitio ei kannata kansallisen lainsäädäntöaloitteen etenemistä.

Koalitioden näkemykset lainsäädännöstä ovat vastakkaiset, vaikka niiden mielipiteet yritys vastuusta itsestään eivät välttämättä eroa kovinkaan paljoa. Yksikään organisaatio ei aineistossa tuonut esiin, että minkäänlainen vaatimus yrityksille vastuullisuudesta olisi täysin aiheetonta. Näkemyserot vaihtelivat erityisesti vastustavan koalition sisällä kuitenkin siitä, pitäisikö vastuullisuudesta säätää lailla ollenkaan. Joidenkin organisaatioiden näkemyksen mukaan vapaaehtoisuuteen perustuva yritys vastuu on lainsäädännöllä säädettyä vastuuta kannattavampaa ja erityisesti kannustavampaa.

ACF:n mukaan yritysten uskomusten lisäksi myös resursseilla ja keskinäisellä koordinaatiolla on merkittävä osuus koalitioden välisessä valtatasapainossa (Weible ym. 2020). Koordinaatio on määritelmällisesti laaja käsite, joka voi tarkoittaa esimerkiksi resurssien jakamista, yhteisiä kampanjoita, neuvotteluita tai lobbausta (Weible ym. 2020, 1065). Tämän tutkielman tarkoituksena ei ole tutkia tarkemmin aineistossa esiintyvien toimijoiden keskinäistä koordinaatiota, mutta lausuntojen lisäksi analyysissä on otettu huomioon organisaatiot, jotka ovat lausunnon lisäksi myös allekirjoittaneet Finnwatchin Ykkösketjuun-vetoomuksen.

Yritysvastuun ykkösketjuun- kampanja on käsitelty tämän tutkielman alkupuolella ja osa puolustavan koalition organisaatioista on myös allekirjoittanut kampanjan vetoamuksen yritysvastuulainsäädäntöaloitteen tekemisestä. Lisäksi puolustavan koalition organisaatioista suhteellisen moni on tehnyt yhteisen lausunnon ja vastustavan koalition toimijoista muutamit ovat viitanneet omassa lausunnossaan toisten koalition jäsenten tekemiin lausuntoihin.

Molemmat esimerkit antavat viitteitä organisaatioiden välisestä yhteistyöstä, jolla ne ovat yhdistäneet resurssejaan vaikuttaakseen poliittiseen päätökseen tehokkaammin. Syvempien johtopäätöksien vetämiseen koalitioiden sisäisestä tai keskinäisestä koordinaatiosta ei kuitenkaan tämän tutkielman rajoissa pystytä, sillä esimerkiksi vastustavan koalition koordinaatiosta ei ole löydettävissä juuri lainkaan todisteita. Se ei kuitenkaan ole myöskään osoitus siitä, että vastustava koalitio ei olisi tehnyt yhteistyötä kantansa vahvistamiseksi.

6.1 Koalitioiden policy-ydinuskomusten ja vaikutusvallan vertailu

Luvussa 5 on käsitelty tarkemmin koalitioiden erityispiirteitä ja erityisesti näiden esittämiä argumentteja. Toimijoiden esittämien argumenttien perusteella pystytään vetämään johtopäätöksiä näiden policy-ydinuskomuksista, joiden pohjalle ne rakentavat mielipiteensä poliittisista päätöksistä. Tässä tutkielmassa käsitellään kahta koalitiota, joiden uskomusjärjestelmät eroavat toisistaan ja johtavat siksi kahteen eri keskittymään, joilla on kilpailevia näkemyksiä halutusta toimintamallista. Tässä luvussa pyritään luomaan tarkempi kuva koalitioille rakentuneista uskomusjärjestelmistä ja siitä, kuinka ne heijastuvat toimijoiden näkemyksiin kansallisesta yritysvastuulainsäädännöstä.

Erityisesti pääargumenttien voidaan nähdä toimivan organisaatioiden policy-ydinuskomuksina. Lisäargumentit, jotka on esitelty luvussa 4.2 Menetelmät, ovat puolestaan toissijaisia uskomuksia, joilla on lähinnä instrumentaalista arvoa lainsäädännölle ja sen toteutustavoille. Lisäargumenteissa käsiteltiin esimerkiksi lainsäädännön laajuutta, uuden

tai vanhan valvovan viranomaisen tai sidosryhmävalvonnan roolia ja YK:n tai OECD:n periaatteita, joille lainsäädäntö tulisi mahdollisesti perustaa.

Puolustavan koalition näkemyksen mukaan Suomen tulee edetä kansallisen yritysvastuulain valmistelussa. Toimijoiden esittämät argumentit heijastelevat niiden policy-ydinuskomuksia ja esimerkiksi ammattiliittojen policy-ydinuskomuksiin kuuluu selkeästi oletus työntekijöiden oikeuksien turvaamisesta. Esimerkiksi Ihmisoikeusliitto taas näkee tärkeäksi ihmisoikeuksien edistämisen ja turvaamisen maanlaajuisesti. Näiden uskomusten vuoksi molemmat organisaatiot ovat perustelleet omaa kantaansa argumenteilla, joissa ne korostavat lainsäädännön yksilön oikeuksia turvaavia ominaisuuksia.

Vastustava koalition organisaatioiden policy-ydinuskomuksiin ei kuulu uskomus ihmisoikeuksien tai työntekijän oikeuksien turvaamisesta, vaan koalitioon sijoittuneet toimijat uskovat lähtökohtaisesti talouden ja teollisuuden alan toimijoiden oikeuksien turvaamiseen. Tästä syystä organisaatiot esittävät lainsäädännölle vasta-argumentteja, joissa korostuvat yritysten toimintaa hankaloittavat aspektit.

Toisin kuin puolustava koalitio, vastustava koalitio ei näe kansalliselle yritysvastuulainsäädännölle tarvetta. Koalitioiden toimijoita yhdistää halu säätää yritys vastuusta vähintään EU-tasolla. Vastustavan koalition jaettu uskomusjärjestelmä sisältää siis ainakin oletuksen siitä, että vastuullisuudesta ei tule säätää kansallisella tasolla. Toimijoiden välillä on kuitenkin eroja siinä, näkevätkö ne lainsäädännön ylipäättänsä haluttavana ratkaisuna vai eivät ja osa organisaatioista suhtautuu yritys vastuulainsäädäntöön positiivisemmin, kunhan se säädetään ylikansallisesti.

Yleisesti ottaen itsesääntelymekanismit ja niiden kehittäminen saavat kuitenkin vastustavassa koalitiossa paljon kannatusta ja organisaatiot pitävät suomalaisia yrityksiä ja valmiiksi erittäin vastuullisina toimijoina. Uskomus suomalaisten yritysten vastuullisuudesta ja reiluudesta vahvistaa toimijoiden näkemystä siitä, että kansallinen lainsäädäntö olisi turha ja aiheuttaisi ainoastaan hallinnollisia ja rahallisia kustannuksia tuomatta tarvittavia etuja.

Poliittisen prosessin etenemisen kannalta koalitioiden valtasuhteet ovat mielenkiintoiset. Puolustava koalitio on kooltaan vastustavaa koalitiota suurempi, mutta vastustavalla koalitiolla on todennäköisesti enemmän vaikutusvaltaa johtuen sen jäsenten keskeisestä asemasta yhteiskunnassa. Esimerkiksi Elinkeinoelämän keskusliitolla on suomalaisessa

yhteiskunnallisessa keskustelussa vakiintunut asema ja sillä on todennäköisesti enemmän vaikutusvaltaa kuin pienillä kansalaisjärjestöillä.

Yritysvastuu on kuitenkin ollut viime vuosina nouseva keskustelunaihe ja se on saanut näkyvyyttä niin kansallisella kuin ylikansallisellakin tasolla, erityisesti EU:ssa. Lainsäädännön selvitys ja säätäminen on kirjattu tämänhetkiseen hallitusohjelmaan, joten poliittinen tahtotila sen eteenpäin viemiseksi on ainakin jossain määrin olemassa. On siis mahdollista, että puolustavan koalition heikommasta vaikutusvallasta huolimatta lainsäädäntö saatetaan säätää. Todennäköisesti tämä kuitenkin edellyttäisi jatkoselvityksiä ja tarkempia vaikutusarvioita lainsäädännön vaikutuksista ihmisoikeuksien toteutumiseen ja yrityksille aiheutuviin kustannuksiin. Nykyinen selvitystyö onkin saanut suhteellisen tasaisesti molemmilta koalitioilta kritiikkiä sen vaikutusarvioinnin vähäisyydestä, joten tarkempi pohdinta lainsäädännön vaikutuksista on tarpeen.

Mikäli yritysvastuulainsäädännön valmistelussa edetään, tulee lainsäädäntö todennäköisesti olemaan kompromissi koalitioiden näkemysten välillä. Vastaavanlainen kompromissi saavutettiin esimerkiksi Ranskassa huolellisuusvelvoitelain säätämisen prosessissa, joka muistutti hyvin paljon Suomessa nyt käynnissä olevaa poliittista prosessia (Finnwatch 2018, 10; Ernst & Young 2020, 24).

7 KESKUSTELU JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Tässä tutkielmassa on pyritty selvittämään, millä tavalla suomalaiset organisaatiot suhtautuvat mahdolliseen tulevaan kansalliseen yritys vastuulainsäädäntöön ja kuinka ne perustelevat mielipiteitään. Tutkimuksen kohteena on ollut myös, millaisia koalitioita yritys vastuulain ympärille muodostuu, millaisten argumenttien perusteella koalitiot muodostuvat ja millaisia toimijoita ne keräävät yhteen.

Tulosten perusteella voidaan todeta, että kansallista yritys vastuulain selvitystyötä kommentoineista organisaatioista muodostui kaksi koalitioita, joihin on tässä tutkielmassa viitattu yksinkertaisesti puolustavana ja vastustavana koalitiona. Näiden koalitioiden lisäksi löytyi muutamia yksittäisiä toimijoita, joiden ei voitu katsoa kuuluvan kunnolla kumpaankaan koalitioon, vaan ne jätettiin omaksi väliinputoajat-ryhmäkseen. Vastaus ensimmäiseen tutkimuskysymykseen syntykö selvityksen ympärille koalitioita, vastaus on selkeä kyllä.

Toinen tutkimuskysymys koski koalitioiden yhdistämiä toimijoita, eli millaisia toimijoita koalitiot keräsivät yhteen. Tulokset näyttävät, että koalitiot muodostuivat organisaatioiden uskomusten ja mielipiteiden perusteella, eikä jäsenen toimiala määritellyt sen kuuluuutta kumpaankaan koalitioon. Molemmissa koalitioissa esiintyi kaikkia toimialoja, joita lausunnon jättäneet organisaatiot edustivat. Tietynlaista ryhmittymistä perustuen organisaation toimialaan oli kuitenkin huomattavissa yksityiskohtaisella tasolla, kun kansalaisyhteiskunnan järjestöt, kuten ammattiliitot ja kansalaisjärjestöt, olivat sijoittuneet pääasiallisesti puolustavaan koalitioon. Vastustavassa koalitiossa puolestaan oli huomattavan suuri osuus talouden ja teollisuuden alan järjestöjä, kuten yksityisen sektorin toimiala- ja teollisuusliittoja. Yrityksiä taas esiintyi molemmissa koalitioissa suhteellisen tasaisesti.

Kokonaisuutena voidaan todeta, että puolustava koalitio on lukumäärällisesti vastustavaa koalitiota suurempi, mutta vastustava koalitio vaikuttaa kvalitatiivisesti arvioituna poliittisesti vaikutusvaltaisemmalta. Vastustavan koalition jäseniin kuuluvat muun muassa Elinkeinoelämän keskusliitto, sen jäsenjärjestöjä sekä Keskuskauppakamari. Koalitiossa

on osallisina myös useita muita talouden ja teollisuudenalan järjestöjä, joilla on paljon näkyvyyttä ja vaikutusvaltaa suomalaisessa poliittisessa keskustelussa. Puolustavan koalition toimijoista iso osa on toiminnaltaan suhteellisen pienikokoisia kansalaisjärjestöjä ja vaikka lukumäärällisesti niitä on useita, on niiden vaikutusvalta ja näkyvyys suomalaisessa poliittisessa keskustelussa todennäköisesti vastustavaa koalitiota heikompi.

Verkostoanalyysi osoitti, että toimijat eivät muodostaneet koalitioita perustuen toimialoihin vaan jaettuihin uskomuksiinsa, joten tulokset ovat linjassa aiempien ACF tutkimusten kanssa. Koalitioiden toimijoita yhdistivät koalitioiden sisällä erityisesti mielipiteet lainsäädännön halutusta sääntelytasosta, eli siitä pitäisikö lainsäädännöstä säätää kansallisella vai ylikansallisella tasolla. Puolustavan koalition toimijat näkivät, että kansallinen lainsäädäntö on paras ratkaisu ja vastustavan koalition toimijat taas kokivat, että sääntelyn tulisi olla vähintään EU-tasoista, jotta se olisi toimivaa ja yhdenvertaista. Tämän lisäksi koalitioita jakoi vahvasti niiden suhtautuminen kansallisen lainsäädännön tehokkuuteen ja siihen, onko yritysten vastuukysymyksiin puuttuminen lailla ylipäättänsä tarpeellista tai tehokasta. Puolustava koalitiio myös koki ihmisoikeuksien edistämisen olevan tärkeä tavoite ja että Suomen asemaa yritys vastuun edelläkävijämaana tulisi edistää. Vastustava koalitiio jakoi osittain mielipiteen ihmisoikeuksien tärkeydestä, mutta koki Suomen kilpailukyvyn vaarantuvan kansallisen lainsäädännön seurauksena ja kannatti muun muassa sen vuoksi vähintään EU-tasoista sääntelyä.

Tämän tutkielman tuloksia tulkitessa tulee huomioida, että käytettävissä oleva aineisto on kerätty ainoastaan organisaatioiden jättämistä lausunnoista ja Finnwatchin Ykkösketjuun-kampanjan osallistujalistasta. Tämän vuoksi tutkielma on rajattu koskemaan ainoastaan organisaatioiden uskomuksia ja niiden välisiä eroavaisuuksia. ACF ottaa kuitenkin uskomusten lisäksi huomioon myös toimijoiden välisen koordinaation, jota tässä tutkielmassa ei ole voitu aineiston rajoitteista johtuen analysoida syvemmin.

On kuitenkin aikaisemman tutkimuksen valossa perusteltua todeta, että jaetut uskomukset usein ennustavat myös toimijoiden välistä koordinaatiota. Lisäksi tutkielman teossa on huomattu ainakin osan puolustavan koalition toimijoista tehneen yhteistyötä keskenään esimerkiksi palauttamalla yhdessä kirjoitetut lausunnot ja osallistumalla Finnwatchin järjestämään Ykkösketjuun-kampanjaan. Koska koordinaatiosta ei kuitenkaan ole tarkempaa tietoa, ei voida varmasti osoittaa, että toimijat koalitioiden sisällä, tai niiden välillä, olisivat aktiivisessa vuorovaikutuksessa keskenään ja aihe vaatii lisätutkimusta.

Tulokset eivät myöskään ota huomioon organisaatioita, jotka ovat muilla tavoin kuin lausuntonsa jättämällä osallistuneet yritysvastuukeskusteluun tai siihen liittyvään poliittiseen päätöksentekoon. Löydökset eivät myöskään kerro organisaation toiminnan jatkuvuudesta, sillä lausunnot kattavat vain lyhyen ajanjakson yritysvastuukeskustelussa. Lisäksi organisaatiot ovat itse saaneet muotoilla omat lausuntonsa, joten ne ovat voineet tarkoin valita mitä asioita nostavat esiin ja mitä eivät. Tämä saattaa vaikuttaa siihen, millä tavalla organisaatiot esiintyvät tämän tutkielman tuloksissa.

Tämän tutkielman löydökset jatkavat samaa linjaa muun ACF-tutkimuksen kanssa. Aikaisemmissa tutkimuksissa on muun muassa huomattu yhteisten uskomusten tuovan toimijoita yhteen ja edistävän näiden keskinäistä koordinaatiota (Henry 2011; Ingold & Fischer 2015; Matti & Sandström 2011, 2013). Myös tässä tutkielmassa koalitioita muodostui sektori- ja toimialarajoista riippumatta ja policy-ydinuskomukset yhdistivät toimijoita selkeiksi koalitioiksi, joilla on kilpailevia näkemyksiä.

Lausunnoissa ilmeni paljon yritysvastuusta jo aiemmin käytyä keskustelua liittyen esimerkiksi yritysten kannustimiin toimia vastuullisesti. Esimerkiksi Post (2012) on tuonut esiin ajatuksen siitä, kuinka yritysten vastuullisuuteen ei riitä pelkästään niiden harjoittama hyväntekeväisyys. Monet erityisesti vastustavan koalition jäsenistä tuntuivat vastustavan tämänkaltaista ajattelua, sillä ne vetosivat usein yritysten vapaaehtoiseen sertifiointijärjestelmiin ja siihen, että yritysten toiminta on jo valmiiksi vastuullista eikä näin ollen vastuullisuutta velvoittavaa lainsäädäntöä tarvita.

Lisäksi Garrigan & Melén (2004) muotoilemat teoriasuuntaukset ilmenivät lausunnoissa. Erityisesti instrumentaalisten teorioiden suhtautuminen yritysvastuuseen välineenä paremman imagon ja kilpailukyvyn saamiseksi toistui lausunnoissa usein sekä vastustavan että puolustavan koalition taholta. Myös yhtenäistävien teorioiden (Garriga & Melé 2004) näkemykset yritystoiminnan ja yhteiskunnan sidosteisuudesta toisiinsa saa tukea erityisesti kansalaisjärjestöjen näkemyksien osalta.

Koska tähän tutkielmaan ei aihepiirin rajauksen vuoksi saatu mahtumaan enempää käsiteltäviä aiheita, on jatkotutkimukselle tarvetta. Kiinnostavia jatkotutkimusaiheita kansalliseen yritysvastuulakiin liittyen voisivat olla esimerkiksi raportointivelvollisuuden vaikutus ihmisoikeusloukkausten ehkäisyssä tai oikeudellisen selvityksen esittämien toimenpiteiden vaikutus- ja kustannusarviointi. Advocacy Coalition Frameworkin kannalta olisi mielenkiintoista selvittää tarkemmin, millaista koordinaatiota yritysvastuu-

keskusteluun osallistuneiden organisaatioiden välillä tapahtuu laajemmassa mittakaavassa ja verrata, kuinka nämä mahdolliset lisätiedot voisivat vaikuttaa koalitioiden asemoitumiseen. Lisäksi tämän tutkielman aineistoa ja tuloksia voitaisiin hyödyntää laajemmassa vertailussa, jossa käsittelyyn otettaisiin useampia vastaavanlaisia lainsäädäntöprosesseista tehtyjä diskurssiverkostoanalyyskejä ja verrattaisiin koalitioiden käyttämien argumenttien yhteneväisyyksiä ja eroavaisuuksia. Tämä voisi tuoda lisätietoa siitä, käyttävätkö organisaatiot yleisesti samanlaisia argumentteja kansallisten lainsäädäntöjen puolesta tai niitä vastaan.

LÄHTEET

- Blondel, V. D., Guillaume, J. L., Lambiotte, R., & Lefebvre, E. (2008). Fast unfolding of communities in large networks. *Journal of statistical mechanics: theory and experiment*, 2008(10), P10008.
- Blowfield, Michael & Murray, Alan. (2014). *Corporate Responsibility*. Oxford University Press. United Kingdom.
- Carroll, Archie B. (1999). Corporate Social Responsibility. Evolution of Definitional Construct. *Business and Society* 38(3), 268–295.
- Davis, Keith. (1960). Can Business Afford to Ignore Social Responsibilities? *California Management Review*, 2(3), 70–76.
- Elinkeinoelämän keskusliitto. (2021). EK:n jäsenliitot. Hattu osoitteesta: <https://ek.fi/tietoa-meista/organisaatio/ekn-jasenliitot/> [viitattu 4.3.2021.]
- Ernst & Young. (2020). Oikeudellinen selvitys yritysvastuulaista.
- Euroopan komissio. (2020). Study on due diligence requirements through the supply chain. Luxemburg: Publications Office of the European Union.
- Finnwatch. (2020). Finnwatchin lausunto työ- ja elinkeinoministeriön oikeudelliseen selvitykseen yritysvastuulaista.
- Fisher, D. R., Waggle, J., & Leifeld, P. (2013). Where does political polarization come from? Locating polarization within the US climate change debate. *American Behavioral Scientist*, 57(1), 70-92.
- Fisher, D. R., Leifeld, P., & Iwaki, Y. (2013). Mapping the ideological networks of American climate politics. *Climatic change*, 116(3), 523-545.
- Finnwatch. (2018). Laki yritysten ihmisoikeusvastuusta - Vertaileva katsaus eri maiden lakihankkeisiin ja parhaisiin käytäntöihin.
- Freeman, L. C., Roeder, D., & Mulholland, R. R. (1979). Centrality in social networks: II. Experimental results. *Social networks*, 2(2), 119-141.

- Friedman, Milton. (1970). The Social Responsibility of Business is to Increase its Profits. *The New York Time Magazine*.
- Garriga, Elisabet, & Melé, Domènec. (2004). Corporate Social Responsibility Theories: Mapping the Territory. *Journal of Business Ethics*, 53(1/2), 51–71.
- Henry, A. D. (2011). Ideology, power, and the structure of policy networks. *Policy Studies Journal*, 39(3), 361-383.
- Ingold, Karin. (2011). Network Structures within Policy Processes: Coalitions, Power, and Brokerage in Swiss Climate Policy. *Policy Studies Journal*, 39(3), 435-459.
- Ingold, K., & Fischer, M. (2014). Drivers of collaboration to mitigate climate change: An illustration of Swiss climate policy over 15 years. *Global Environmental Change*, 24, 88-98.
- Kansainvälinen kauppakamari. (2020). Global Compact vauhtiin. Haettu osoitteesta: <https://www.icc.fi/global-compact-finland-network/> [viitattu 24.4.2020.]
- International Labour Organization. (2010). Mission and impact of the ILO. Haettu osoitteesta: <https://www.ilo.org/global/about-the-ilo/mission-and-objectives/lang-en/index.htm/> [viitattu 14.12.2020.]
- Jenkins-Smith, Hank C., Nohrstedt Daniel, Weible, Christopher M., Ingold, Karin. (2017). The Advocacy Coalition Framework: An overview of the research program. Teoksessa Sabatier Paul A. & Weible Christopher M. (Eds.), *Theories of the Policy Process* (s. 135-171). New York: Routledge.
- Juholin, Elisa. (2004), "For business or the good of all? A Finnish approach to corporate social responsibility". *Corporate Governance*, Vol. 4 No. 3, pp. 20–31
- Kaarenoja, Vappu. (2012). Ihmisten aliarvioinnin Suomen ennätys. *Ylioppilaslehti*, 10.9.2012.
- Kielitoimiston sanakirja. Vastuu. Haettu osoitteesta: <https://www.kielitoimistonsanakirja.fi/#/vastuu>. [viitattu 14.4.2020.]
- Koivuporras, Titta-Liisa. (2008). *Ihmiset ja pankki samaa maata? Yhteiskuntavastuun toteutuminen pankkisektorilla*. Vaasa: Vaasan yliopisto.

- Kukkonen, A., Ylä-Anttila, T., & Broadbent, J. (2017). Advocacy coalitions, beliefs and climate change policy in the United States. *Public Administration*, 95(3), 713-729.
- Kukkonen, A., Ylä-Anttila, T., Swarnakar, P., Broadbent, J., Lahsen, M., & Stoddart, M. C. (2018). International organizations, advocacy coalitions, and domestication of global norms: Debates on climate change in Canada, the US, Brazil, and India. *Environmental Science & Policy*, 81, 54–62.
- Lausuntopalvelu.fi. Lausuntopyyntö: Oikeudellinen selvitys yritysvastuulaista. Haettu osoitteesta: <https://www.lausuntopalvelu.fi/FI/Proposal/Participation?proposalId=2e845697-d3c6-4154-af2a-ed371cafa1ce&proposalLanguage=da4408c3-39e4-4f5a-84db-84481bafc744> [viitattu 1.10.2020]
- Leifeld & Haunss. (2012). Political discourse networks and the conflict over software patents in Europe: political discourse networks. *European Journal of Political Research*, 51(3), 382–409.
- Leifeld, P. (2013). Reconceptualizing major policy change in the advocacy coalition framework: A discourse network analysis of German pension politics. *Policy Studies Journal*, 41(1), 169-198.
- Martin, R. L. (2002). The virtue matrix: Calculating the return on corporate responsibility. *Harvard business review*, 80(3), 68-75.
- Matten, Dirk, Crane, Andrew & Chapple, Wendy. (2003) 'Behind the Mask: Revealing the True Face of Corporate Citizenship'. *Journal of Business Ethics* 45(1–2), 109–120.
- Matti, S., & Sandström, A. (2011). The rationale determining advocacy coalitions: Examining coordination networks and corresponding beliefs. *Policy Studies Journal*, 39(3), 385-410.
- Matti, S., & Sandström, A. (2013). The defining elements of advocacy coalitions: continuing the search for explanations for coordination and coalition structures. *Review of Policy Research*, 30(2), 240-257.
- Mintrom, M., & Vergari, S. (1996). Advocacy coalitions, policy entrepreneurs, and policy change. *Policy studies journal*, 24(3), 420–434.

- Niskala, Mikael, Pajunen, Tomi & Tarna-Mani Kaisa. (2009) Yhteiskuntavastuun raportointi. Raportointi- ja laskentaperiaatteet. Helsinki: KHT-Media Oy.
- Nohrstedt, D. (2010). Do advocacy coalitions matter? Crisis and change in Swedish nuclear energy policy. *Journal of public administration research and theory*, 20(2), 309–333.
- Osallistava ja osaava Suomi. (2019). Pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelma. Haettu osoitteesta: <https://valtioneuvosto.fi/marinin-hallitus/hallitusohjelma> [viitattu 24.3.2021]
- Työ- ja elinkeinoministeriö. (2017). Opas OECD:n toimintaohjeisiin monikansallisille yrityksille.
- Preston, Lee E., & Post, James E. (1981). Private Management and Public Policy. *California Management Review*, 23(3), 56–62.
- Post, P. (2012) *Private Management and Public Policy: The Principle of Public Responsibility*. Palo Alto: Stanford University Press.
- Sabatier, Paul A. (1987). Knowledge, Policy-Oriented Learning, and Policy Change. *Knowledge*, 8(4), 649–692.
- Sabatier, P. A. (1988). An advocacy coalition framework of policy change and the role of policy-oriented learning therein. *Policy sciences*, 21(2), 129–168.
- Suomen YK-liitto. (2020). Yritysvastuun sanasto. Haettu osoitteesta: https://www.ykliitto.fi/sites/ykliitto.fi/files/yritysvastuun_sanakirja.pdf, [viitattu 24.4.2020.]
- Suomi yritysvastuun ykkösketjuun. (2020). Haettu osoitteesta: <https://ykkosketjuun.fi/> [viitattu 14.4.2020.]
- Takala, Tuomo. (2000). Yrityksen yhteiskuntavastuun ideologiat v. 2000. Suomalainen yritys globalisoituvassa maailmassa. *Liiketaloudellinen aikakauslehti* 4, 598–601.
- Teivainen, Teivo. (2013). *Yritysvastuun umpikuja*. Jyväskylä: Bookwell Oy.
- Työ- ja elinkeinoministeriö. 2020. Oikeudellinen selvitys yritysvastuulaista. Haettu osoitteesta: <https://tem.fi/hankesivu?tunnus=TEM045:00/2020> [viitattu 1.10.2020.]

- Valtioneuvosto. (2019). Yritysvastuulain selvitys käynnistyy. Haettu osoitteesta: <https://valtioneuvosto.fi/-/1410877/yritysvastuulain-selvitys-kaynnistyy> [viitattu 6.10.2020.]
- Weible, Christopher M. & Sabatier, Paul A. (2005) Comparing Policy Networks: Marine Protected Areas in California. *Policy Studies Journal*, 33(2), 181–202.
- Weible, C. M., Ingold, K., Nohrstedt, D., Henry, A. D., & Jenkins-Smith, H. C. (2020). Sharpening advocacy coalitions. *Policy Studies Journal*, 48(4), 1054-1077.
- Weible, C. M., & Sabatier, P. A. (2009). Coalitions, science, and belief change: Comparing adversarial and collaborative policy subsystems. *Policy Studies Journal*, 37(2), 195–212.
- Werther, William B., Jr & Chandler, David. (2011). *Strategic corporate responsibility: stakeholders in a global environment*. Thousand Oaks, California: SAGE Publications, Inc.
- Yhdistyneet kansakunnat. (2011). Yrityksiä ja ihmisoikeuksia koskevat ohjaavat periaatteet: Yhdistyneiden kansakuntien ”suojele – kunnioita – korjaa” -kehyksen täytäntöönpano.

LIITE 1

1 AKAVA	27 Kuluttajaliitto - Konsumentförbundet ry
2 Ammattiliitto Pro ry	28 Lunette
3 Amnesty International Suomen osasto ry	29 Maan ystävät ry
4 Attac ry	30 Marttaliitto
5 Changemaker Finland	31 Palvelualojen ammattiliitto PAM ry
6 Coca-Cola Suomi	32 Paulig
7 Dalitien Solidaarisuusverkosto ry	33 Pelastakaa lapset ry
8 Eettisen kaupan puolesta ry	34 Plan International Suomi
9 Ellun kanat	35 Pure Waste Textiles Oy
10 Fazer	36 Reilu kauppa ry
11 Finlayson Oy	37 Ruohonjuuri Oy
12 Finnwatch ry	38 S-ryhmä
13 Fingo ry	39 SOS-Lapsikylä ry
14 FSC	40 Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry
15 Globe Hope Oy	41 Suomen ammattiliittojen solidaarisuuskeskus SASK ry
16 Goodio	42 Suomen Elintarviketyöläisten Liitto
17 Helsingin yliopiston ylioppilaskunta - HYY	43 Suomen Lähetysseura ry
18 YLVA (HYY Yhtymä)	44 Suomen UNICEF ry
19 Ihmisoikeusliitto ry	45 Suomen World Vision
20 Jalotofu	46 Suomen YK-liitto
21 Julkisten ja hyvinvointialojen liitto JHL ry	47 Suomen ylioppilaskuntien liitto
22 Kansainvälinen Solidaarisuussäätiö sr	48 TEHY
23 K-ryhmä	49 Teollisuusliitto ry
24 KIOS	50 Toimihenkilökeskusjärjestö STTK ry
25 Kirkon Ulkomaanapu	51 Uhana Design Oy
26 Kotipizza Group Oyj	52 Weecos Oy

53 Makrobios	84 Famifarm
54 Logonet	85 Ursa Minor
55 Lovia	86 Suomen Setlementtiliitto
56 Keli Clothing	87 Setlementtiasunnot
57 Meira	88 Arvoliitto
58 Fida	89 Communiké
59 Tradeka	90 Dentsu Aegis Network
60 Halti	91 Vaatelainaamo Vaatepuu
61 Kaffaroastery	92 Rhea Solutions
62 Fiblon	93 Kalliolan Setlementti
63 Clas Ohlson	94 Kalliola
64 Image Wear	95 Filmaattiset
65 Frantsila	96 Tony's Chocolonely
66 Erikstone	97 Papu Design Oy
67 More Joy	98 Akavan Erityisalat
68 Black Moda Oy	99 Teollisuuden palkansaajat
69 Stockmann	100 Yhteiskunta-alan korkeakoulutetut ry
70 Aarrekid	101 Perheyritysten liitto
71 Reima Oy	102 Minton Apparel Oy
72 KIKS / Iljana	103 Ensto Group
73 Perintäritari	104 Osuuskunta Aatos osk
74 Ecosto	105 Aspa Säätö sr
75 Work goes happy	106 SuPer ry
76 Pakolaisapu	107 Jyväskylän yliopiston ylioppilaskunta
77 Omenasieppari	108 KEKO ry, Kehitys & Koulutus
78 Sampo Group	109 Mandatum Life Palvelut Oy
79 Lääkärin sosiaalinen vastuu	110 Diakoniatyöntekijöiden Liitto ry
80 Silmusalaatti	111 Sailab – MedTech Finland ry
81 Whyco	112 Maailmanvaihto ry – ICYE Finland
82 Niinmun	
83 Solar Fire Concentration	

- 113 Ortodoksisen kirkon kansainvälinen diakonia ja lähetystyö Filantropia ry
- 114 Krishna-liike ISKCON Suomessa
- 115 Opetusalan Ammattijärjestö OAJ ry
- 116 Kehitysmaayhdistys Pääskyt ry
- 117 Pohjois-Suomen Pääskyt ry / Maailmankauppa Juuttiputiikki
- 118 Saga Vera Oy
- 119 Taksvärkki ry
- 120 Organic Health / OH-luomuruokatuokku
- 121 Wihuri Group
- 122 Reilu vero ry
- 123 Costo Oy
- 124 Craft Connected
- 125 Tokmanni
- 126 Familon Oy / Wendre Finland Oy
- 127 Arvid Nordquist Oy
- 128 Pidä Saaristo Siistinä ry
- 129 AVA perhepalvelut
- 130 Suomen Caritas ry
- 131 Belightful Design Oy Ltd
- 132 FIANT Consulting Oy
- 133 Opettajien Lähetysliitto
- 134 Viittomakielialan osuuskunta via
- 135 Arabikansojen ystävyysseura ry
- 136 FinnWID – Naiset kehitystyössä ry
- 137 Storeofhope
- 138 Sussla.com
- 139 Seele
- 140 Siemenpuu Säätiö
- 141 TilesPoint Collection
- 142 Ammattiliitto Unio ry
- 143 Stora Enso
- 144 Suomen Luonnonsuojeluliitto